

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2014/1 szám

Tartalom

Villám

- [Tiszta erkölcs](#)
- [Horthy-szobor Budapesten!](#)

Emlékezet

- [Czetz János: Bem erdélyi hadjárata 1848-49-ben XI. rész](#)
- [Karinthy Frigyes: Az egyetemi tüntetésekről](#)
- [Karinthy Frigyes: Hazaszeretetről és hazaszerelemről](#)
- [Európa története V. rész](#)
- [Leszámolhatunk-e Hitlerrel? VI. \(befejező\) rész](#)
- [„Csak a halott indián jó indián”](#)
- [Két hete történt](#)

Déliab

- [Petőfi Sándor: A világ és én](#)
- [Ady Endre: A Nincsen himnusza](#)
- [Ady Endre: A muszály-Herkules](#)
- [Ballai László: Szindbád negyedik utazása](#)
- [Juhász Gyula: Csokonai szobránál](#)
- [Csokonai Vitéz Mihály: Új esztendei gondolatok](#)
- [Krúdy Gyula: Montmorency lába](#)
- [Karinthy Frigyes: Szilveszter](#)

Húrok

- [Schiff András hatvan éves](#)
- [Ballai László: Magnificat](#)
- [Ballai László: „Erről szól”](#)

Villám

Tiszta erkölcs

„Republikánus vagyok lelkestül-testestül, az voltam, mióta eszmélek, az leszek végső leheletemig. Ezen tántorithatatlanságom, mely soha egy pillanatig sem rendült meg, ez adta ifju kezembe a koldusbotot, mit évekig hordoztam, s ez adja most férfikezembe az önbecsülés pálmáját. Azon időben, mikor a lelkeket vették és jó drágán fizették, mikor egy alázatos görnyedés megalapított jövődőt volt, én messze kerültem a vásárt és senki előtt még csak fejemet sem billentettem meg, hanem álltam egyenes fővel s fáztam és éheztem. Lehetnek ékesebb, nagyobbyszerű lantok és tollak, mint az enyém, de szeplőtlenebbek nincsenek, mert soha lantomnak egy hangját, tollamnak egy vonását nem adtam bérbe senkinek; énekeltem és írtam azt, mire lelkem istene ösztönzött, lelkem istene pedig a szabadság. Az utókor mondhatja rólam, hogy rossz poéta voltam, de azt is fogja mondani, hogy szigorú erkölcsű ember valék, ami egyszóval annyi, mint republikánus, mert a respublikának nem az a fő jelszava, hogy »le a királlyal!«, hanem a »tiszta erkölcs!« Nem széttört korona, hanem a megvesztegethetlen jellem, szilárd becsületesség a respublika alapja... enélkül ostromolhatjátok a trónt, mint a títánok az eget, s le fognak benneteket mennykövezni; ezzel pedig leparittyázzátok a monarchiát, mint Dávid Góliátot!”

Ezt írta Petőfi Sándor a naplójába 1848. április 19-én. Bizony szegény költő a mai Magyarországon is csak fázhatna és éhezhetne, de jobban, mint valaha. Mert túl azon, hogy most is adják-veszik a lelkeket és jó drágán fizetnek az alázatos görnyedésért, országunkat a feudalizmus viszonyai közé és a jobboldali keresztény konzerváció süllyesztőjébe egy olyan fokú – politikai közmegegyezésen nyugvó – polgári szabadság állapotából kormányozták vissza, amilyenről Petőfi Sándor még csak nem is álmodhatott. És formális, lényegétől – azaz a társadalmi kontrolltól – megfosztott respublikánkban nincs tiszta erkölcs! Az országot korántsem megvesztegethetetlen jellemű, szilárd becsületességű államférfiak, Zrínyi Miklósok, Rákóczi Ferencek vagy Batthyány Lajosok kormányozzák, hanem olyan marketingpolitikusok, akik a maguk zsebére játszanak az állam – vagyis az adófizetők – kárára – és ezt a nemzeti burzsoázia megteremtésének nevezik. Olyanok, akik nem a már Petőfi által is mindenekfelett követelt sajtószabadság fokozását, hanem annak lerombolását tekintik feladatuknak. Olyanok, akik nem a törvényesség, hanem a törvényfelettség – azaz a törvénytelenység legamorálisabb formájának – elérésén buzgólkodnak.

Nincs tiszta erkölcs olyan földön, ahol a szónak nincs becsülete. Ahol a hazaszeretet a vezér és pártpolitikája szeretetét jelenti, ahol szabadságot mondanak zsarnokság helyett, ahol a szélsőséges nézeteket terjesztő kormánykörök kiirtandónak ítélik a polgári-liberális gondolkodást, ahol a demokrácia megerősítését hangsúlyozzák, holott az autokratikus pártállam kiépítésén munkálkodnak, ahol jobban teljesítő országot hirdet a propaganda, miközben a kormányzati intézkedések miatt egymillióval nőtt a szegénységben élők száma, ahol gazdasági növekedést

trombitálnak, noha három éven át csökkent a nemzeti termék, ahol húsz százalékos rezsicsökkentéssel büszkélkednek, pedig a teljes kormányzati ciklus alatt több mint száz százalékkal nőttek az energiaárak, ahol javuló foglalkoztatási helyzetről számolnak be, pedig csak a közmunkára kivezényelték száma gyarapodott – akiktől még a szociális segélyt is megvonják, ha nem hajlandóak a rabszolgamunkára –, ahol az Európai Uniót – amelyhez a magyar emberek többségének szíve-vágya volt csatlakozni – gyarmatosító, nemzetünket eltipró ellenségként állítják be, negligálva azt, hogy a 2010-ben fellépett kormányzat valamennyi fejlesztési programja az onnan érkező forrásokból valósult meg.

Petőfi annak idején éles szemmel mutatott rá a Batthyány-kormány, majd a Honvédelmi Bizottmány és Kossuth hibáira, csetlés-botlásaira, de egy percig sem vonta kétségbe azoknak a nemzet megmentésére törekvő jóindulatát. Láta, hogy erőfeszítéseik nem elegendőek, vagy elkésettek a nemzet megmentésére, amelyet idegen fegyverek fenyegettek. Ő, aki annyira átélte a nemzet ütőerének minden lüktetését, sokat szenvedett emiatt. Azt azonban nem kellett megtapasztalnia, amint egy saját honfitársaiból szerveződött kontár, hazug és velejéig erkölcstelen csoport tudatosan tönkreteszti és kisajátítja az országot – s ezt köztársasági keretek között viszi, viheti végbe.

Horthy-szobor Budapesten!

2013. november 3-án Horthy-szobrot avattak a Szabadság-téren. E számunk megjelenésekor immár 73 napja áll Horthy Miklós szobra Budapesten!

Emlékezet

Czetz János: Bem erdélyi hadjárata 1848-49-ben XI. rész

Urban ezredes Jádnál újra betört az országba; miután Vatra-Dornei mellett három Sándor-nyalogsági szakaszt meglepett és elfogott, a dési gyöngye helyőrséget pedig hősies ellenállás után elűzte Désről. Riczkó ezredes ugyanis a Sándor-nyalogsági zászlóalj és 400 lengyel kíséretében, kikhez később még egy honvédzászlóalj csatlakozott, figyelő hadtest gyanánt hátramaradt

Bukovina határában. Urban február 14-én hat zászlóaljjal és két üteggel Bayersdorf felé nyomult, ahol Riczkó elsáncolta magát és egy hadoszlopot küldött bekerítés végett Wieser őrnagy parancsnoksága alatt Szeretfalvára. Reggeli 10 órakor Urban megtámadta a jól elsáncolt falut, melyben a mieink derekasan védelmezték magukat. Élükön állt Riczkó kivont karddal, folyton tüzelve csekély számú csapataink bátorságát. A támadók háromszor lőttek visszaverve; amikor negyedízben támadtak, egy ágyúgolyó halálosan találta Riczkó ezredest és a vezér eleste elcsüggesztette csapatait. (Valójában a királynémeti csata néven ismert összecsapás igen rövid ideig tartott, mert a honvédek megfutamodtak. A katonáit feltartóztatni igyekvő Riczkó halálos sebet kapott és fogságba esett – a szerk.) A honvédek visszavonultak, a lengyelek még két óra hosszáig védelmezték a helységet, hogy övéiknek Dés felé irányzott visszavonulását fedezhessék. Tóth alezredes Kolozsvárról Urban ellen elindult ugyan, de csapatait sokkal gyöngébbnek gondolta, hogysen sikeresen összetűzhessen az ellenséggel. Bem 16-án hallotta meg e szomorú hírt és 17-én már elindult három székelyzászlóalj, a 12. honvédzászlóalj, egy svadron Vilmos-huszár, a Kresz-vértések és 12 ágyú kíséretében a Beszterce felé vivő úton. Éjjel-nappal ment és 20. éjjel Budakra ért, amely falu Beszterce közelében fekszik. Urban e hírre gyorsan visszavonult Bethlentől Besztercére és 20-án, amikor Bem közeledéséről értesült, Jádra visszavonult, e helységben csupán utóhadait hagyván hátra. Bem ezeket már 21-én kiverte Besztercéről és csapatainak egy napi pihenőidőt hagyott. 23-án megtámadta Urbant erős jádi állomásán. A székelyek az első tűzben oroszánokként harcoltak, a 12. zászlóalj csodákat művelt bátorságával és Bánffy János alezredes bátorsága, rettenthetetlensége, és csapatainak ügyes vezetésével rendkívül kitüntette magát. Urban jelentékeny veszteséget szenvedett, végleg megveretett és túlűzetett a határokon. Bem ezúttal csak Tihucáig üldözte s ott elzárta előtte a határokat. Beszterce katonai parancsnokául Tóth Ágoston ezredest nevezte ki és csapataihoz adta még a vele hozott gyalogságot. Igen tekintélyes haderőt hagyott tehát hátra (4000 honvédet – a szerk.), ő maga pedig megnézte Dést és a nagybányai ügyeket, ahol rendelkezéseket tett a lőszerkészleteknek Medgyesre történendő szállításáról. Kolozsvár és környékének parancsnoka Kemény Farkas alezredes lett.

IX.

(Bem serege Medgyesen – Előzmények a szebeni osztrák hadseregnél – Czetz intézkedései Medgyes védelmére – A Küküllő-völgy leírása – A medgyesi ütközet 1849. márc. 1-3-án – A magyar hadsereg visszavonulása Segesvárra – Bem hadtani működése e helységben – Az osztrákoknak Segesvár ellen intézett kísérletei s azok következményei)

Ideiglenesen Czetz ezredes vezette Medgyesen a főszereg parancsnokságát és a maga részéről azon fáradozott, hogy e rövid pihenési időt a zászlóaljak kiegészítésére, a hosszú rendetlen vonulások alatt meglazult rend és fegyelem helyreállítására, a csapatok öltözéke és fegyverzete kijavítására fordítsa, hogy gondoskodjék a sereg számára szükséges előfogatokról és Medgyesnél állást keressen ki, amelyben Bemet nyugodtan bevárhassa. Hírhozók tudomására juttatták a szászöldi eseményeket. Az egész császári hadsereg Szebenben összpontosult, leszámítva azon csekély őrséget, amelynek Gyulafehérvárt szükségkép vissza kellett maradnia, ezenkívül az oroszok

Engelhardt tábornok vezetése alatt 6000 emberrel Brassót, Skarjatyin ezredes vezérlete alatt pedig 4000 emberrel Szebent tartották megszállva.

Olaszországból két tábornoki tiszt, Van der Nüll alezredes és Mariočić őrnagy rendeltetett Erdélybe, hogy megpróbált katonai tehetségükkel segítsék győzelemre az osztrák fegyvereket. Ezek tanácsára Puchner aztán fölhagyott a védelmi harccal, amelyet eddig becsülettel és változó szerencséivel folytatott, és döntő támadó háborúra készült.

Február 27-én az osztrák sereg két hadoszlopban elindult Szebenből, amelyek közül a másiknak-csak febr. 28-án kellett volna az elsőt követnie, Bemet Medgyesen megverni és seregét megsemmisítenie. Az ellenségnek négy teljes dandárja volt, összes ereje tehát 16 000 emberből és 40-45 ágyúból állott. Mert az oroszok jelenléte nélkülözhetővé tette a brassói és szebeni helyőrséget is. A mi seregünk pedig Medgyesen következő csapatokból állott:

3. Máriássy-zászlóalj		800 ember
11. honvédzászlóalj		900 "
4. "		400 "
1. Székely zászlóalj		1000 "
55. honvéd "		800 "
55. torontáli "		800 "
Szatmári önkéntesek		400 "
31. honvédzászlóalj	4 szakasz	800 "
Aradi mozgó önkéntesek		200 "
4. Székely zászlóalj	részint kaszások	2000 "
Összesen		9760 ember

Az első székelyzászlóalj hazament.

Lovasság:		
1 osztály	Württemberg-huszár	300 "
1 svadron	Mátyás-huszár	400 "
1 "	Vilmos- "	120 "
1 "	Coburg- "	300 "
	csak a segesvári ütközet után csatlakoztak	
2. svadron	bihari nemzetőrség	300 "
	az ütközet előtt Maros-vásárhelyre mentek	
		1420 ember
1 osztály	Székely huszár	300 "
	Segesvárrott	
Összesen		1720 ember

A tüzérség 40–42 ágyúval rendelkezett.

A medgyesi ütközetben azonban sem a segesvári helyőrség, sem a Coburg-huszárok, sem a bihari nemzetőrség nem vett részt; Bem tehát itt csak 5700 főnyi gyalogsággal, 820 huszárral és 30 ágyúval küzdött. Hogy azonban az olvasó pontos tájékozottsággal bírjon e csatáról, először a csatátérnt kell leírnunk.

Medgyes városa a nagy Küküllő völgyében fekszik, szorosán a folyó bal partján, mint valamennyi szász város, tornyok által megszakított falazattal körítve, melyek azonban a védelemnél nem sokat nyomnak a latban, miután fölöttük mindenünnen magaslatok uralkodnak. A várostól egy órányira a folyam mentében lefelé fekszik egy hegyhát lábánál Kiskapus helység, melyet szintén a Küküllő érint. E két helység közt a folyam völgye igen keskeny, legfőljebb 1500 lépésnyi széles és e völgyet átmetszik – rohanó hegyi patakok, melyek meredek partjaik közt a Küküllőbe rohannak. E hegyi patakok közt egynehány száz lépésnyire kinyúlik a Küküllőtől a középhegy utolsó magaslata, ahol aztán teraszszerű lejtőkbe ereszkedik. Ez utolsó lejtőkön visz keresztül az út és számos kőhíd vezet e patakokon át. Kiskapus és Medgyes közt félúton, a folyó túlsó partján fekvő Ekemező nevű helységgel szemközt állott egy kőfallal kerített, tömör korcsma épület, amely mellett a Küküllőig meglehetően mély mocsár nyúlik el, s ennek apró szigetein itt-ott téglaverő kemencék állottak.

Az Ekemezőnél és Kiskapusnál levő Küküllő-hidakat elhordták, maga e folyó meg volt áradva az olvadni kezdett hóletől és nem volt átgázolható. Medgyestől délnek egy órányi távolságra a hegyek közt fekszik egy Szászmuzsna nevű helység, amelyet el kellett foglalni, miután a pártütő Haydte Szentágota körül cirkált és a medgyesi szárnyat fenyegette. Észak felől nem lehetett attól tartani, hogy az ellenség be fogja keríteni a magyar seregeket, mert Balászfalvát a mieink tartották megszállva és naponkint kikalandoztak Holdvilág és Sidve helységekig.

Czetz ezredes Kiskapust megszállotta erős előőrseivel, amelyek 1 zászlóalj gyalogságból, 1 svadron lovasságból és 6 ágyúból állottak, és megparancsolta, hogy a helységet mindaddig tartsák, amíg csak a magyar főhadserg Medgyes és Ekemező közt kijelölt állomását el nem foglalta.

Ez állomás igen kedvező volt a tüzérségnek, amely a támadókat innen keresztűzbe vehette. A vadászok a patak egész partját, a hegységtől a Küküllőig elfoglalták és így teljesen fedezve voltak. Az ellenség csak a nyílt rónán közeledhetett feléjük és így a támadásnál meglehetősen veszteségre lehetett kilátása. A tartalékseregek a lejtőségek mögötti állomásokat foglalták el és a lovasságot a második vonalban teljesen fedezték az ellenség elől a dombok. Ezenkívül azt sem lehetett föltenni, hogy seregeink balszárnya be lett volna keríthető. E kedvező pozíciót azonban Bem a szükségtől kényszerítve csupán az utolsó percben használhatta ki.

Március 1-én megindult a császári sereg Asszonyfalváról Kiskapus felé és a mieinket onnan kiszorítani igyekezett. Ezek azonban Herkalovics ügyes vezetése mellett oly vitézül ellenálltak, hogy az ellenség négy órai heves harc után asszonyfalvai állomásába visszavonulni kényszerült. Herkalovics ereje természetesen kimerült, de feladatának mindennek dacára tökéletesen megfelelt. Ez éjjel Deus ex machina gyanánt Bem tábornok is megjelent Marosvásárhely előtt, és a csapatok vidoran várták a hajnalhasadtát. Bem ösztönszerűleg megérezte a feje fölé tornyosulni

készülő veszélyt és alsóbb tisztjeinek nem igen engedett időt arra, hogy saját felelősségükre jelentékenyebb vállalatokba bocsátkozzanak. Így tett most is. Március 2-án már megérkezett Asszonyfalvára a császári seregek zöme és 8 órakor reggel már Herkalovicsot ütközetre kényszerítette Kiskapusnál. Ez még egy óráig tartotta magát, amíg Czetz ezredes a Bem-féle sereg zömével el nem foglalta a fent leirt állomást, aztán folytonos csata közt visszavonult és Medgyesen ő képezte a tartalékot.

Hrabovszky alezredes a torontáli zászlóaljjal s egy osztály lovassággal négy ágyú kíséretében Medgyestől balra Muzsna felé foglalt állást. A császáriak egyelőre egész a korcsmaházig nyomultak előre, azt megtámadták és ágyúikat a hegy túlsó magaslataira vonták föl. E pillanatban jelent meg Bem a csatatéren, a védelemből azonnal támadó harcot csinált, és Bánffy alezredest a 11. és 24. zászlóaljjal tüstént kiküldötte a korcsmaház elfoglalására. Ágyúinkat egy pár száz lépéssel előbbre vonták, és elkezdődött a tüzelés a császári tüzérség ellen, míg a többi csapatok kitartón megmaradtak állomásaikon. Ekkor iszonyú küzdelem fejlődött ki. A 11. zászlóalj rövid ideig tartó lődözés után gránát, kartács és golyóeső közt szuronytámadást intézett a derék Inczedy vezetése alatt a korcsmaépület ellen, s kiverték abból az ellenséges gyalogságot. Ez azonban tüzérségének palástja alatt csakhamar megint összegyűlt, s egynehány új zászlóaljjal erősödve újból megtámadta a csárdaépületet. A 24. zászlóalj bomladozni kezdvén, a 11.-nek sem maradt más hátra, mint odahagyni a teret. De csakhamar összegyűlt megint, és a legnagyobb golyózápor közt mindenütt jelenlevő, rendületlen Bánffy alezredes és a derék Inczedy példáján lelkesülve visszavette megint véres küzdelem után a magaslatokat és a csárdaépületet. A 24. zászlóalj őrnagyát, mivel jó állomását elhagyta, tüstént letette és utódjának megparancsolta, hogy az elhagyott pozíció visszafoglalásával köszörülje ki a csorbát. Így tartott az ütközet majd öt óra hosszig. A császáriak most új csapatokkal erősödve szuronytámadást intéztek és megint visszanyomták a 11. és a Máriássy-zászlóaljat; sőt, lovasságuk oly merész volt, hogy a – kissé zavarba jött – lovasságunk bekerítésével próbálkozott. Ekkor Zsurmay őrnagy és Bethlen alezredes a Vilmos és Mátyás huszárokkal a mocsáron és téglavető kemencéken túl támadást intéztek a császári lovasság ellen s azt megszalasztották; a 11. zászlóalj megint összeszedte magát, az 55. zászlóalj és a Károlyi őrnagy vezérlete alatt lévő Würtemberg-huszárok hozzájuk csatlakoztak, és este 6 óra felé kiszorították az ellenséget a csárdán túl fekvő hegyoldali főállomásából és Kiskapus felé nyomták. Bem itt sem hagyott nekik békét: a Würtemberg- és a Vilmos-huszároknak szünet nélkül támadásokat kellett intézniük az ellenséges tüzérségre, és gyalogságunk minden pihenés nélkül követte a lovasságot. A császáriak ijedten vonultak Kiskapus felé, s az utcákon még védelmezni akarták magukat, a hevesen előnyomuló 11. zászlóalj azonban innen is kiszorította őket. Az ellenség azután a Kiskapus és Asszonyfalva közt fekvő hegységekbe vonult. Innen is el akarta őket Bem kergetni, de kifáradt csapatai már nem bírták tovább, miután már különben is esti 9 óra volt. Csupán tüzérségét vette tehát igénybe és az, ágyúzás még fél 11-ig folyt. Kiskapus egy részét a gránátok fölgújtották. Bem maradt tehát e napra a győztes, de nem minden veszteség nélkül. A 11. zászlóalj kilenc legderékabb tisztje, köztük Inczedy őrnagy megsebesült, a zászlóalj pedig 300 közkatonát vesztett; lovasságunk is sokat szenvedett. Bem azonban nem akart Medgyestől ily könnyű szerrel megválni.

Kiskapust erősen megrakatta őrséggel, és csapatai többi részével visszatért Medgyesre. Másnap azonban mégis belátta, hogy a hosszabb harc a császári teljes haderővel nem lesz rá nézve valami szerencsés kimenetelű; elhatározta tehát, hogy Medgyest tüzércsatával fogja védelmezni és mindaddig tartani, amíg Segesvárról és Marosvásárhelyről meg nem kapja a várt

erősítéseket.

Március 3. reggele mindkét részről előkészületekkel telt el. Bem alkalmas helyiségről gondoskodott, a császáriak pedig tartalékaikat várták. Bem a jobb parton, az Ekemezővel szemközt levő állomást választotta ki. Ez egy meredek hegyhát volt, amelyről a túlsó völgyészél fölött meglehetősen lehetett uralkodni, s amely a csárdától a baromlaki hegyszorulatig félkörben terjedt el. E hegyhát legmagasabb pontját tüzérségünk foglalta el, az út mellett, a csárdán fölül levő lejtőn pedig a tüzérség volt föllállítva. A lovasság hátul a síkságon s az országúton állott. Ez állomásnak csak azon egy hibája volt, hogy balszárnyunk egészén az erdő szélén volt föllállítva, honnan azt az ellenség könnyen bekeríthette. Bem ez esetről is gondoskodott ugyan és Zsurmay őrnagyot, négy szakasz gyalogsággal, egy svadron lovassággal és 2 ágyúval Baromlak felé küldötte, de csapatainak csekély volta megakadályozta őt a bekerítés lehetőségének tökéletes meggátolásában.

Kiskapusban maradt még a mieink közül egy kis utóhad, amely azonban az ellenség közeledtével azonnal visszavonult. A császáriak a túlsó völgyészélen foglaltak állást. A tüzelés délutáni 3-tól 6 óráig tartott; mindkét rész védte saját pozícióját. Az ellenség sok kárt tett tüzérségünkben, 5-6 ágyút lefegyverezett, és egy lőszeres kocsit légből röpített. A hegyháton föllállított gyalogságunkat megrendítette a jól irányzott ágyútűz, és balszárnyunk az erdőrésztől fenyegetve mindinkább dél felé nyomult, elhagyva jó állomását. Erre az ellenség megmászta gyalogságával az elhagyott hegyszéleket s lovasságával megtámadta tüzérségünket. E hadmozdulat döntőnek bizonyult. Bem csapatai mindenütt hátrálni kezdettek, mihelyt a tüzérség megfutamodott s őt magát is csak a Württemberg-huszárok bátorsága mentette meg a minden oldalról előözönlő ellenség kezei közül. Bem ugyanis hosszasan időzött tüzérsége mellett s egyszerre csak azt látta, hogy minden oldalról körül van véve, Bem még két ízben igyekezett az, ágyúkat föllállítani, de már esti 7 óra felé járt az idő s az ellenség támadása igen heves volt. Ekkor mondta Czetz ezredesnek: „Védelmezze ön pozícióját s mentse meg, ami megmenthető!” Ez megtörtént. Czetz összeszedte a futó csapatokat és már megint csatarendben állott előbbi pozícióján, amikor az ellenség azon útkanyarulatot elérte, ahonnan a mieinket körülkeríthette. A tüzércsata megint megújult és tartott körülbelül egy óráig. Eközben Marosvásárhelyről is megérkezett a 4. zászlóalj két új szakasza, és Muzsna felől a két szatmári szakasz, mégpedig tele töltenytáskával Ezek megállították az ellenséges vadászokat, és most már csak az alkonyatot kellett bevárniuk, hogy a visszavonulást megkezdhessék. Ezt azonban hosszú időnek tartotta Bem. Amikor észrevette, hogy a négy új szakasz föltartóztatta az ellenséget, minden áron csatába akart velük ereszkedni, és Czetz ezredes minden tiltakozása dacára szuronycsatát parancsolt. Ezt is megkísérelték, természetes dolog, hogy nem sikerült; az ellenség túlnyomó számmal volt s hozzá még nagyon fedezte is az erdő. Erre aztán az következett be, amit a csapatok végleges kimerültsége után várni lehetett, hogy tudni illik a mieink Medgyesen keresztül rendetlenül futni kezdtek Erzsébetváros felé. Csak a derék Württemberg-huszároknak köszönhetjük, hogy tüzérségünk megmenekült; Bethlen a Mátyás-huszárokkal még éjfél tájban is csatározott az ellenség ellen, amely azonban jónak látta megelégedni az eredménnyel.

Ez ütközet alatt egy 2000 emberből álló császári csapat balszárnyunk elől el akarta vágni a visszavonulási utat; Daun gróf vezérlete alatt a Medgyes felé érő magaslatokat a szó szoros értelmében megmászta és a mieink megtámadásához készült. Ekkor azonban előtört Ebesfalvából Zsurmay őrnagy cirkáló hadteste és visszavette az osztrákok által annyi nehézség árán megvett magaslatokat. Ezekre azonnal fölvonták a magyarok ágyúikat és szétriasztották velők a császáriakat hátulról, amíg Bem előlről üldözte őket ágyúgolyóival. Meg volt tehát ezáltal

akadályozva az ellenség szándéka, de a sereg zömének gyors visszavonulása által Zsurmay csak Holdvilágnál egyesülhetett ismét Bemmel. Zsurmay ugyanis a Küküllő bal partján ment, mivel azonban Ebesfalva mellett nem állott már fönn a híd, Bemnek a jobb parton kellett a helységet elérnie. Midőn a császáriak ismét összeszedték magukat Bem az éj palástja alatt már elmenekült, és cirkálásra kiküldött osztrák dragonyosok azon hírrel tértek vissza, hogy az ellenséget a sötétség miatt nem érthették él, és hogy az Marosvásárhely felé húzódott vissza. Az osztrákok 4-én vonultak be Medgyesre.

Bem március 4-én éjfél utáni 1 órakor ért Ebesfalvára, útközben találkozott a segesvári csapatokkal – akiket egy kis félreértés késleltetett meg –, és 5-én reggel érkezett vert seregével Segesvárra. A város annyira el volt torlaszolva, hogy az ágyúkat csak nagy bajjal lehetett a szűk, szabálytalan utcákon átvonszolni. Segesvár lakosai ugyanis, dacára annak, hogy közvetlen érintkezésben állottak a székelyekkel, mégis azok esküdt ellenségei voltak, annyival inkább, miután ez úttal az öröklött gyűlölethez még fanatizmus is járult. Sem Kiss alezredesnek, sem Bemnek nem volt annyi ideje, hogy e torlaszokat széthordathatta és a segesváriakat a betegeink irányában tanúsított embertelen magaviseletéért megleckéztethette volna. Mindössze arra szorítkoztak, hogy hadisarcot vetettek a városra, Segesvárt azonban nagyon célszerűen lehetett ellenvértül használni a császáriakkal szemben, s ha a császári seregek erőszakolták volna a dolgot, Segesvárból kő kövön nem marad. Bem e részben is megtette a kellő előkészületeket, és az amúgy is erős pozíciót még földsáncokkal is megerősítette. Ő maga jelölte ki az ütegek számára a helyet, és hatalmasan hozzáálltak a munkához. Három zászlóalj dolgozott éjjel nappal fölváltva az árkok ásásán és a sáncok fölhányásán, a többi szolgálatot a lovasság végezte, a tüzérség pedig a demontírozot ágyúk helyreigazításán és fölszerelésén fáradozott. A városi munkásokat eközben a katonaság öltözékének és fegyvereinek kijavítására alkalmazták.

Marosvásárhelyről lőszereket rendeltek, és a Coburg-huszárok osztálya szintén útban volt Segesvár felé. Herkalovics őrnagyot mindjárt a medgyesi csata után Balázsfalván át Kolozsvárra rendelték, hogy az ott nélkülözhető csapatokat hozza magával ide. Egyszóval, Bem akkor dolgozott leghatalmasabban, amikor legtöbb leküzdeni való akadály forgott fönn, s amikor más közönséges természetű ember fejét vesztve csupán a kétségbeeséshez tudott volna folyamodni. Ebből magyarázhatók meg e hadjárat csodás fordulatai. Segesvárott Bem csak két rossz közül választhatott: vagy addig kellett tartania a várost, amíg Székelyföldről új segítséget kap, hová Gál Sándor ezredest küldötte; vagy pedig Marosvásárhelyre kell vonulnia, s ott összpontosítania erejét. Ez esetben azonban a székelyeket megint magukra kellett volna hagynia, aminek végtelenül hátrányos következményeit könnyen a Küküllő-vonal elvesztésével fizethette volna meg. A harmadik eshetőség a Székelyföldre vonulás volt, ahonnan aztán a nemzetőrség segítségével Brassó ellen intézhetett volna támadást. Ezáltal azonban úgy hadműveletei vonalától, mint vágyainak központjától, Szebentől is elesett volna s ez egészben nem várhatott csak másodlagos előnyt. Bem tehát az első terv mellett maradt, habár tulajdonképpen szándékát még táborokara előtt is titokban tartotta; s ez volt, hogy kénytelen visszavonulás esetére Szebent jelölte ki hadműködése céljául. Bem titoktartó természetéről íme egy példa:

S...ck táborokari tiszt egyszer megkérdezte tőle, mit akar tulajdonképp tenni.

– Tud ön hallgatni? – kérde a tábornok.

– Igen, – hangzott a felelet.

– Ha ön tud hallgatni, én is tudok.

E tervének megfelelőleg Dánost, amely Segesvár és Erzsébetváros közt félúton fekszik, megrakatta egy vegyes dandárral és ezalatt egyre erősítette a főpozíciót. Serege március 5-étől 8-áig sánckészítéssel foglalkozott és nem kevésbé bámult azon, hogy az osztrákok még mindig nem jönnek Medgyes felől. Végre 8-án délben mutatkoztak először az osztrák hadoszlopok Holdvilágon innen, és dragonyos sisakok fénylettek a Küküllőn túl is a pródi és nagyszöllősi erdőszéleken. Bem serege egy pillanat alatt elfoglalta kitűzött helyét és nyugodtan várta az ellenség támadását. Ez azonban egyelőre meglegedett azzal, hogy Dános ellen demonstrált és ez után a Holdvilág melletti magaslatokra vonult vissza és egy mértföldnyi területen mindenütt tábortüzeket gyújtatott a hegyormokon. Bem serege sáncai közt táborozott és vágyakozva leste a csata reggelének elérkezését. Midőn azonban 9-én reggel nem költötte föl ágyúdjerej a mieinket, a kiküldött portyázók pedig Holdvilágnál nem találtak ellenséget és csak egy lovas ordonáncot fogtak el, ki éppen a Küküllőn akart átkelni, s valószínűleg a nagyszöllősi lovasosztálynak volt parancsot viendő, midőn végre a Bese és Keresd felől visszaérkező portyázók azt jelentették, hogy az ellenség apró csapatokban vonult a 8-9. éjjelén e helységeken keresztül, ekkor világos lett Bem előtt az ellenség terve és így szólt táborkarához: „Most megyünk Szebenbe.” A hadsereg fél óra alatt indulásra készen állott és 11 órakor az egész sereg megindult a Küküllő bal partján Medgyes felé.

Karinthy Frigyes: Az egyetemi tüntetésekről

Utoljára huszonegy esztendővel ezelőtt tüntettem az egyetemen. Elsőéves hallgató voltam, annak is elsőszemeszteres. Fizika-matematika szakra iratkoztam be, közben sebészetet hallgattam Dollingernél, és a könyvtárban Schopenhauert, Taine-t és Mommsent olvastam este kilencig. Mindez nem akadályozott meg benne, hogy a kedves, finom Négyessy stílisztikaóráján komoly tanulmányt olvassak fel Reviczky Gyuláról, melyet is a professzor úr megdicsért, sőt nem tartotta lehetetlennek, hogy a Reviczky-irodalom terén valódi érdemeket szerzek idővel.

A tüntetések úgy kezdődtek, hogy éppen Kürschákot hallgattam a Műegyetemen (oda is átruccantam néha), mikor kivágódott az ajtó, és egy szép, lelkes arcú, pakompartos fiatalember rontott be – félretolta a meglepett tanárt, felugrott az asztalra, és gyönyörű, tremoló baritonhangon szavalni kezdett, hogy aszongya: „Egyetemi polgártársak!”

Hogy mit szavalt, nem emlékszem (hiszen éppen ez az!), csak arra, hogy rögtön beleszerettem – Byronra és Wertherre emlékeztetett egyrészt, másrészt Kárpáthy Zoltánt is ilyennek képzeltem (abban az időben véletlenül se hasonlítottam eleven embereket máshoz, mint regényhősökhöz). Ez a fiatalember Melha Armand volt, ma köztisztviselő álló orvos, sőt úgy tudom, bajtársam is Apollóban.

Ettől a naptól fogva heteken át lázban éltünk. Igen éles, de merőben összefüggéstelen emlékképek villannak fel bennem, ahogy megpróbálom felidézni:

Gyűlés a díszteremben. Melha szónokol, aztán egy Kovács nevű sovány fiatalember ordít. Dühében kettétöri a sétapálcáját, és közénk hajítja.

Este a Műgyetem kertjében üvöltök nagy tömegben, melynek közepén egy Zajcsek nevű zászlót lobogtat. Lovas rendőrök taposnak közénk. Megpróbálják kicsavarni a zászlót Zajcsek kezéből. Zajcsek nem enged, úgy viszik el, zászlóstul. Rohanunk végig az utcákon. Valaki elordítja magát: „A szocialisták!” Nagy keveredés, verekedés.

Mellékutcán ügetek lihegve, szétzavart tömeg törmeléke. A Körútra érek. Hallgatag, komor felvonulás. Kik lehetnek? Mindenesetre csatlakozom hozzájuk. Bekanyarodva, egyszerre lárma: a zsebemből kő kerül elő, pillanat alatt bevernek minden ablakot. Csodálkozva megállók, a tömeg százfelé rebben. Egyszerre meztelen kardok villannak – rendőrrattak! Két lapos vágás a hátamra, izskolok már – lefekvéskor nyöszörögve tapogatom a kék hurkákat.

Egy napilap szerkesztősége. Vagyunk vagy ötvenen. Valaki botokat, revolvért és szafaládét osztogat: a revolvért zsebre teszem, a botot megmarkolom, a szafaládéba beleharapok. Ostromállapot. Az ellenfél megtámadta az épületet – lehet, hogy reggelig tart a harc. Ezért osztogattak élelmiszert is.

Reggel dalolva, kiabálva vonulunk végig az egyetem folyosóin, minden tanterem ajtaját bevágjuk. „Itt nem lesz ma előadás!”

Íme, a képek – élesek, tiszták, lelkesítőek, tele érzelmi színezettel, fiatal büszkeséggel. De – semmi összefüggés.

Tudniillik – hogy a dolog csattanójával kirukkoljak: halvány sejtelmem sincs róla, *miről volt szó*. Miért tüntettünk, ki ellen, ki mellett, milyen célból – ha kettészakítom a fejem, akkor se jut eszembe.

Pardon – hagyjuk azt a paralizist. Más itt a baj. A dolog úgy áll, hogy – hm, hogy is mondjam csak, hogy is írjam körül, hogy ne kelljen szégyellenem magam most, húsz év múlva. Tudniillik – az a rémes gyanúm, hogy *akkor se* volt róla, halvány sejtelmem se volt, bizony, hogy hát miről is van szó.

De ha már ennyire jutottam, tovább megyek. Van még egy emlékképem erről – félszegen, furcsán, szégyenkezve húzódik meg valahol. Robogunk, hetykén, kiabálva a folyosón. Jön szembe egy szelíd, bús képű tanár – fehér szakállas, szemüveges, már nem tudom, melyik. Integtet, hogy mondani akar valamit, hagyjuk szóhoz jutni. Nagy nehezen elhallgatunk, gúnyos fölénnyel biztatjuk, hogy tessék. Akkor halkán, csendesén, udvariasan ennyit mond. „Kérem, uraim, volna szíves önök közül bárki, röviden összefoglalva, megmagyarázni nekem, mit óhajtanak tulajdonképpen?” Csend. Egymásra nézünk. Néhányan makognak valamit, mások vihogni kezdenek. Az arcokon torz vigyor. A tanár csodálkozva vár, jó három percig. Aztán vállat von, ő maga is elszégyelli magát, hirtelen eloson. Mi még hallgatunk egy kicsit, aztán valaki elrikkantja magát. „Gyerünk a kvestúrába!” Ordítás. „Gyerünk!” Tovább vágatunk.

Voltunk együtt akkor vagy ötvenen, tüntetőek – és merem állítani, hogy sejtelmünk se volt róla, miért tüntettünk.

S mégis, nagyon téved, aki ezek után egy bölcs és mosolygó kézlegyintést vár – ilyesfélét,

hogy fiatalság, bolondság, hogy a friss vér szeret fickándozni, mindegy neki, miért –, hogy az efféle egyetemi tüntetések általában erre a lapra írandók, elintézhetek egy higgadt kézlegyintéssel.

Ó nem, ezerszer nem!

Azt a tényt, hogy tüntettünk, s nem is voltunk tisztában vele, mivégre – még ma sem tudom lelkiismeretlenségnek, hebehurgyaságnak, éretlen kotnyeleskedésnek tekinteni. Ellenkezően! Ennek a kedves komikumnak az a nagyon is mély, nagyon is tragikus valóság volt az alapja, hogy nem *túl kevés*, hanem éppen *túl sok* eszmei és gondolati tartalom adott rá fedezetet, bátorságot, harci kedvet és készségeket. Mit bántuk mi, mit törődtünk vele, hogy a pillanatnyi politikai vagy társadalmi helyzet micsoda fordulata teszi időszerűvé a mi harcunkat! Az aktuális exigenciákat talán nem tudtuk áttekinteni – de hogy *végeredményben* hová lyukadunk ki, hogy végeredményben mi az a jelszó, az az igazság, mi az a követelmény, aminek megvalósításáért minden alkalmat torkon kell ragadni, mikor a társadalom, az ország, a nemzet, az emberiség sorsának irányításában büszkén kikértük a részünket – azt olyan nyilvánvalónak, olyan természetesnek éreztük, hogy erről nem is kellett külön beszélni, erre nem is kellett hivatkozni, ezt nem is kellett előrebocsátani, se igazolni. Nyilvánvaló és természetes volt, hogy ez az eszmei tartalom, gondolat és hitvallás azonos és egyenrangú a legkülönb és legáltalánosabb és legmagasabb és legnemesebb ideálok tartalmával – nyilvánvaló és természetes volt, hogy mi végeredményben a hazáért, a szabadságért, a fejlődésért, a jövőért, az emberi lélek legszentebb vágyai nevében az ember legszentebb jogaiért harcolunk – ugyan mi másért harcolhatnánk, mi, húszévesek, egyetemi ifjak, ama Világszabadság fáklyahordozói, melynek nevében Petőfi ifjai nemcsak részt vettek benne, de *megcsinálták* a szabadságharcot –, ugyan mi másért, mi, ész és szív és szellem és bátorság lovagjai, végrehajtó örökösei annak a testamentumnak, amit egy Szókratész, egy Krisztus, egy Rousseau, egy Petőfi tett le ünnepélyesen éppen a mi kezünkbe, felismervén a különös paradoxont, hogy vannak ideálok, s éppen a legszentebbek, amikért leghatásosabban nem az öregek, hanem a fiatalok hivatottak síkraszállni, éppen fiatalságuknál, ama kivételes helyzetüknél fogva, hogy egyéni életérdekeik még nem alakultak ki, még nem rontották meg az Igazságért való önzetlen, lelkes és hívő rajongást, ami velünk születik, s amit csak később torzít el bennünk filiszterönzéssé a létért való küzdelem.

Olyan egyszerű és magától értetődő volt ez a mi krédónk, olyan minden időkre szóló egyetemes bizonyosság – olyan elképzelhetetlen volt, hogy *húszéves* ifjak másért is harcolhassanak, mint az Abszolút Igazság, akár Hellászban, akár ma, akár a huszonötödik században! –, igazán nem kellett a részletkérdésekben szabatosaknak lennünk: ugyan ki mert volna meggyanúsítani bennünket pártoskodással, részrehajlással, megalkuvással, még tévedéseinkben is?

És íme –

Íme, mégis. . .

Mit meg nem ér az ember?

Ha most bemennék a lázongó és tüntető egyetemre, és én volnék az a tanár, kénytelen volnék *nem azért* szégyellni magam, hogy a fiatalság nem tudja, miért tüntet – hanem azért, hogy igenis tudja, és mégis tüntet.

Tudja – vagy legalább tudni véli.

De talán mégse tudja. Lehetetlen. Nem tudom elképzelni.

Talán mégis jó volna bemenni és megmagyarázni nekik. Az ő „eszmei tartalmuk”, aminek nevében harcolnak, ugyanis az izé, be kell vallanom, valóban kissé bonyolultabb, mint a mienk volt. A mienkhez nem kellett sok ész és belátás – elég volt egy kis szív, egy kis dac, egy kis megvetése mindannak, ami igaztalan, embertelen, megvetése mindannak, amit a „felnőttek” találtak ki, rongyos érdekeik védelmében – egyszerűen: csak fiatalnak kellett lenni hozzá. Haza, szabadság, jogegyenlőség – igazán nem komplikált eszmék. Nem kellett a „felnőttekétől tanulni, őket – inkább *mi* tanítottuk meg rá a felnőtteket, megtanítottuk, eszükbe juttattuk, fejükbe vertük újból, látván, hogy megfélemedeztek róluk.

Ezek a mai tüntetők nehezebb leckét kaptak. Nehezebbet, olyat, amelyet csak felnőttek találhatnak ki. Ilyen fogalmak vannak benne, hogy aszongya, fajbiológia, mentalitás, vérsajtáffinitás.

Mégiscsak be kellene menni és beszélni velük. Lehetetlen, hogy ők ezt értik, és mégis tüntetnek, és ennek a nevében tüntetnek – egyetemi hallgatók, húszéves ifjak, hozzám hasonló, hozzám, húszéveshez, akit nem tanítani, akitől tanulni szerettem volna halálomig!

Gyerekek, lehetetlen, nem tudom elképzelni, hogy ezeket az öreg, tudákos, nagyképű számarásokat, hogy fajbiológia és mentalitás – hogy ti ezeket komolyan beszoptátok és ezért harcoltok!

Gyerekek, húszévesek, egyetemi polgártársak, egyetemi társaim, lehetetlen, hogy ti ezt hiszitek!

Gyerekek, húszévesek, akiknek különbeknek kellene lenni nálunk, akik arra valók vagytok, hogy eszükbe juttassátok az elfeledett ideált – *egyetemi* hallgatók, akiknek az *egyetemes* igazságért kell lángolnotok –, lehetetlen, hogy ösztönrel és akarattal mentek bele ebbe a kicsinyes harcba, hogy önzőbbek és kicsinyesebbek legyetek a létért harcoló felnőtteknél!

Nem, nem, ti egyszerűen nem értitek a dolgot – ugye?

Ti nem értitek, ti nem látjátok a tévedést, eltévedtetek a bonyolult fogalmak útvesztőjében – nem látjátok, hogy ezek csak fogalmak és nem eszmék? –, eszméknek veszitek a zavaros fogalmakat!

Fogalmakba zavarodtatok bele – ide hallgassatok!

Zsidó mentalitás – ez csak egy fogalom, gyerekek. Fogalom, amivel játszani lehet – mindjárt megmutatom. Amikor zsidót üldöztök a fajtájáért – ezzel az üldözéssel a legősbibbi, legzsidóbb gondolat szolgátságába estetek –, annak a kegyetlen, igaztalan Jehovának adtok igazat, aki az apák bűnét a gyermekekben bünteti – embertelen fanatizmus bűnébe estek, mit segít rajtatok akkor a cifra szó, bonyolult okoskodás?

Ne fogalmakért – eszmékért harcoljatok, gyerekek! Szép és jó és igaz eszmékért! Szeressétek a jót és igazat – gyűlöljétek a rosszat és hamisat! Cudar zsidó, derék keresztény – derék zsidó, áruló keresztény mi dolgotok vele? Nektek csak ennyi: éljen az igaz és derék – pusztuljon a cudar és hamis! Annál rosszabb annak, akármiféle, aki cudarnak és hamisnak bizonyul!

Csapjátok földhöz egész szótáratokat – nem, nem, lehetetlen, nem ismerem rátok különben!

Csak egy gyanú vigasztal – ama Barabbás legendájának tanulsága, amit tíz évvel ezelőtt beszéltem el nektek: hogy külön-külön, egyenként, jól értitek ti ezt – külön-külön, egyenként, igazat adtok nekem –, tömegbe verődve hangzik csak lelkes „Krisztus”-kiáltásotok átkozódó

„Barabbás”-üvöltésnek.

1927. november 27.

Karinthy Frigyes: Hazaszeretetről és hazaszerelemről

A táblai tárgyalás után, amit nagyon figyelmesen, mégis tűnődve és töprengve hallgattam végig, talán nem illetlenség többé a hazaárulással és nemzetgyalázással vádolt Hatvany Lajos hazaszeretetről filozofálni – indulat, tehát indulatkeltés veszélye nélkül. Ezt a hazaszeretetet, engedve a tárgyi bizonyítékoknak, megírt műveknek, közismert cselekedeteknek, Hatvany Lajos minden veszélyt vállaló önkéntes hazatérésének, a vád képviselője is elismerte, amikor azt a jogerkölcsileg pompásan helytálló tételt állította fel, hogy száz jó cselekedet nem tehet felelőtlené, még csak nem is menthet egy rossz cselekedetet, még akkor sem, ha ezek a jó cselekedetek ugyanazt az értéket próbálták gyarapítani, aminek a rossz cselekedet kárt okozott. Valóban, ha valaki például minden széppel és jóval ellát és felruház, mondjuk, egy asszonyt, s egyszer mégis kést emel rá, ez a mozdulata súlyosabban esik a mérleg másik serpenyőjébe, mint a többi együttvéve, feltéve, hogy az asszony ártatlan – márpedig az asszony ártatlan, lévén a női becsület, illetve a női becsületben való hitünk *általánosságban* olyan érték és szentség, amit nem szabad, nem is tanácsos kockára tenni azzal, hogy *egyes esetekben* bíráltnak és elemzésnek tegyük ki. A jó és rossz cselekedetnek nincs közös mértéke, nem egyenmű dolgok, nem úgy viszonylanak, mint pozitívum és negatívum, mint ellentétes két véglete ugyanannak a lehetőségnek, nincs közös forrásuk, nem semlegesítik egymást. Ósidők óta a Jót és Rosszat két alakban személyesítette meg minden vallás szimbolikája: Isten és Ördög, Visnu és Siva, Építés és Rombolás – *kettőséget* és nem *kettőséget* érezvén ama nagyon világos és ékesen szóló tapasztalat mögött, hogy az építés és alkotás fokozatos, teremtő munkáját pillanat alatt tüntetheti el a romboló katasztrófa, hogy millió jó cselekedet nem használ annyit, amennyit egy rossz cselekedet árthat.

Ezért kell hinnünk olyan istenben, aki *csak* jót cselekszik és olyan ördögben, aki *csak* rosszat.

Ennyit a cselekedetről, vagy „cselekvőség”-ről, ahogy jogászok mondják – ez őrájuk tartozik, jogászokra, ám ők lássák. A jog „teste”, az emberi cselekedetek világa és a jog lelke, a cselekedetek mögötti *szándék* vizsgálata, szükségképpen helyezkedik a fent vázolt álláspontra – másképpen nem tud eligazodni.

Ám cselekedeten, szándékon és tudaton túl, mögötte és alatta, a léleknek ismeretlen világa kezdődik, ködös mélység, ahová törvények és elvek és posztulátumok fegyverzete nélkül szállhat

csak alá az, aki vissza is akar kerülni – meztelenül, önnön lelkének épségét, egyensúlyát kockáztatva. Mert ami onnan előkerül, nem használható és alkalmazható, egyértelmű igazság – áttetsző, villódzó sejtelem csak, mint a mélységlakó medúzák teste. Janus-arcú *ellentmondás* – nem bizonyítható, mert önmagát cáfoló kettősség – képtelenség, amiben mégis hinni kell, mert mindenütt ott bujkál a logikával támogatott, nyilvánvaló igazságok mögött.

Tele van velük az élet.

Hatvany forró honvágyban kínlódja végig emigrációs éveit, nem tud másról beszélni, másra gondolni. Társai kinevetik, sovínisztának csúfolják, nem ismervén ezt az emésztő érzést, hajlandók papír szülte frázisnak, a hazafiság sznobizmusának, gimnazista rajongásnak minősíteni az egész erőfeszítést. Hogy mennyire nem az, hanem valódi szenvedély, kiderül akkor, amikor kétségbeesésében hibát (jogászi értelemben bűnt, illetve vétséget) követ el a hazai törvények ellen, lévén számára a haza nem fennálló törvények és hagyományok által körülírt elvont Fogalom és Eszmény, hanem eleven, megimádott és megálmodott valóság, ki nem is valami, hanem szinte Valaki, akire féltékeny, akire megharagszik, ha úgy érzi, hogy méltatlan kezekre bízta magát. S a hibát elkövetve, megfélekedzik minden érdekről és óvatosságról, visszarohan ehhez a Valakihez, nem bánja már, akárkié, akárkinek nevét viseli, akárminek tartják, csak mellette, vele lehessen, az ő légkörében.

Inkább legyen hazaáruló *itthon*, mint hazafi *odakint*.

Mi ez?

Veszedelmesen hasonlít valamihez, amit a magyar nyelv, finom ösztönnel, megkülönböztet a szeretettől, nem többet, vagy kevesebbet, hanem valami mást értvén alatta.

Mást, aminek nem erkölcsi és logikai és esztétikai, hanem csaknem élettani törvényei vannak.

Óvatosságból ne mondjuk még ki ezt a szót.

Annyi bizonyos, hogy nem véletlenül kerül éppen az ilyen szenvedély rabja ellentétbe azokkal, akik jelképesen képviselik a szenvedély tárgyát, s hivatalból őrködnek felette.

Az orosz írók közt kétségtelenül gróf Tolsztoj volt a legkeresztényebb lélek – rajongva és törhetetlenül hirdette műveiben Krisztus követését. S az orosz írók közt éppen ennek az egy Tolsztojnak a műveit helyezte indexre a kereszténység akkori hivatalos őrzője és fejedelme.

Ki tévedett itt? Tolsztoj, vagy az egyház?

Egyik se.

Egyszerűen nem értették, nem érthették egymást.

Az egyház számára, mert ennek így kell lennie, Krisztus az Eszme, amit csak jelképesen lehet inkarnálni. Tolsztoj számára valóság.

Ötszáz évvel előbb egy bizonyos Luther Mártonnak csaknem életébe kerül, nem az, hogy *nem eléggé*, hanem az, hogy *túlságosan*, csaknem azt mondhatnám, *túl emberien* szerette a kereszténység

megváltó gondolatát.

A lényegéhez akart közel férkőzni: meztelen, ősi formájában akart egyesülni vele, úgy, ahogy megszületett, a magyarázatokkal, dogmákkal még fel nem cicomázott bibliában.

És lőn eretnekség és exkommunikáció.

Eretnek az, aki *jobban* akarja szeretni, *másképp* akarja szeretni hitének tárgyát, mint a többiek.

Nem lehet ez ellentmondó dolgok közt egyféle igazságot keresni, ítéletet fogalmazni, magyarázatot konstruálni.

Sejtelmekkel kell megelégedni, utalni különös, ellentétes lelki tünetekre, amik rendszerint együtt találhatóak, észrevenni az analógiákat anélkül, hogy közös forrásukat ismernők.

Petőfi a világszabadságról álmodozik, és él és meghal hazájáért, csaknem tehetetlen bűvöletében egy szerelemnek.

Kimondtuk a szót.

A hazaszereteten túl vagy innen, van valami, ami nem több és nem kevesebb, hanem valami más: csaknem élettani törvényeknek hódoló lelki élmény, egymásnak ellentétes, egymással harcoló elemekből.

Hazaszerelem.

Lélektani törvényeiben is hasonlít a szerelemhez. Az első példát ismételjük. Aki szereti az asszonyt, Hungáriát, nem szenved szenvedélytől – harcol érte, ha kell, békében, csendben, józanul dolgozik. Megbántani nem fogja, mert nem féltékeny rá, akkor se, ha nem tapasztal viszonzszerelmet.

De a szerelmes nem nyugszik, számára nincs béke, csak öröm és szenvedés.

S még egy döntő rokonvonás.

A szerelem, tudjuk, ellentétek vonzalma – erősebben tör ki azzal szemben, ami lényunktől idegen.

A magyar haza legnagyobb szerelmese, Petőfi Sándor, nem faj magyar származás. Mégis ki kételkedne szerelmének őszinteségében?

Én az ő rajongó apostolának, a nem magyar származású Hatvany Lajosnak igaz, őszinte, fájdalmas honszerelmében sem kételkedem.

1928. május 13.

A szerkesztő megjegyzése: Hatvany Lajos, a Nyugat c. folyóirat 1919-ben emigrációba kényszerült alapítója és fő támogatója ellen 1927-ben, hazatérésekor a Horthy-rendszert bíráló írásai miatt koncepció per kezdődött, amelynek végén az író „nemzetgyalászás” címén 1928-ban másfél év börtönre ítélték. (Az ezt követő nemzetközi felháborodás és külföldi nyomás miatt végül kegyelmet kapott.)

Európa története V. rész

Norman Davies angol történész Európa története című könyvében az I. és a II. világháború közötti politikát vizsgálva azt állapítja meg, hogy egyre újabb és újabb liberális demokráciák estek a diktatúra áldozatául. A nyugati hatalmak azt remélték, hogy háborús győzelmük egyben az általuk képviselt politikai eszmék diadalát is jelenti. És míg az 1914-ben az európai kontinensen még 19 monarchia és csupán 3 köztársaság létezett – 1918 végére 14-re csökkent a monarchiák száma és a köztársaságoké 16-ra emelkedett. De a „demokratikus forradalom” illúziója hamar szertefoszlott. Alig telt el egy év, s már szinte nem akadt ország, amelynek demokratikus alkotmányát ne sértette volna meg egy ilyen vagy olyan diktátor. És ezt nem lehet egyetlen okra visszavezetni, hacsak arra nem, hogy a nyugati hatalmak képtelenek voltak megvédeni az általuk pártolt rendszereket. A diktátorok a legváltozatosabb formákban bukkantak fel: akadtak köztük kommunisták, fasiszták, radikálisok és reakciósok éppúgy, mint baloldali autokraták (Pilsudski), jobboldali militánsok (Franco), monarchisták, ellenforradalmi, keresztény „nemzeti” szelleműek (Horthy), monarchiaellenesek, sőt még klerikálisok is (Tiso atya). Ezek az emberek csupán egyetlen dologban értettek egyet: a nyugati típusú demokráciában nem tudják kiteljesíteni féktelen hatalmi ambícióikat. Rendszereiket Davies összefoglalóan protofasiszta diktatúráknak nevezi.

A nyugati demokráciák I. világháborús győzelme helyett talán helyesebb „nagy háborúról” beszélni, amely az I. és a II. világháborút és a közötté eltelt időszakot egyetlen eseménysorozatként, a XX. század harmincéves háborújaként értelmezi. Felmerül azonban az is, hogy az Európai kontinens legsúlyosabb háborús válsága csupán a hidegháború lezárultával – a Szovjetunió összeomlásával – fejeződött be, így a „nagy háború” összességében hetven esztendeig tartott. Davies ez utóbbi nézetet képviseli.

Európa leggyorsabban fejlődő politikai torzszülötte az antiliberalis, demokráciaellenes totalitarizmus lett. A fogalmat az olasz fasiszták gyártották saját elképzeléseik körülírására, de már 1928-tól használták a fasizmus és a kommunizmus közös jelölésére. A Magyar Tanácsköztársaság leverése után sokáig Szovjet-Oroszország (1917-1922), illetve az (1923-tól) örökébe lépő Szovjetunió maradt az egyetlen kommunista állam. Példája rendkívüli hatást gyakorolt. A legfontosabb fasiszta rezsimek Olaszországban (1922), Németországban (1933) és Spanyolországban (1936) alakultak ki.

A totalitárius elképzeléseket szavakban mind a kommunisták, mind a fasiszták, azaz a totalitarizmus fő képviselői elutasították. A hidegháborús korszak politikai csatározásaiban ezzel a

fogalommal dobálóztak leginkább, noha a nyugati történészek és politológusok körében nem volt túlságosan népszerű. Nemigen akadtak hívei azok között, akik a tiszta, jól elkülöníthető modelleket kedvelték, és nem vonzotta azokat sem, akik a politikai jelenségeket a társadalmi erőkkkel azonosították. A totalitarizmus elutasítandó „relativizmus” mindazok szemében, akik vagy a kommunizmust, vagy a fasizmust tartják a gonosz egyszeri és megismételhetetlen művének. Másfelől viszont azok az európaiak, akik saját bőrükön tapasztalhatták meg mind a fasizmust, mind a kommunizmust, igencsak érvényes fogalomnak tartják. A kommunizmus és a fasizmus soha nem volt azonos: mindkettő változott az idők folyamán, és mindkettő változatos utódokat hozott létre. Ennek ellenére sokkal több közös vonásuk van, mint ahogy azt követőik hajlandóak elismerni. Közös tulajdonságaik meglehetősen terjedelmes listája Davies szerint a következő:

„*Nemzetiszocialista ideológia.* A kommunizmus és a fasizmus egyaránt radikális mozgalomként indult, és olyan ideológiát alakított ki magának, amelyben keveredtek a nacionalista és a szocialista elemek. A húszas években a bolsevikok fokozatosan feladták internacionalista elveiket, s a szélsőséges orosz nacionalizmusból emeltek át elemeket saját ideológiájukba. Sztálin idején ezt a keveréket »nemzeti bolsevizmusnak« nevezték. A német nácik ideológiájuk szocialista elemeit módosították ugyanebben az időben. Ez a szocialista-nacionalista vagy nacionalista-szocialista elegy ugyanabban az időben, 1934-ben kristályosodott ki végleges formájában.

A fasisztákat és a kommunistákat hivatalosan egyaránt úgy nevelték, hogy ideológiájuk eltéréseit hangsúlyozzák. Ha azonban arra kényszerültek, hogy meggyőződésüket összefoglalják, gyakran meglepően azonos fordulatokat használtak. Egyikőjük azt mondta: »Számunkra, szovjet hazafiak számára az anyaföld és a kommunizmus egyetlen szétválaszthatatlan egységben olvad össze.« A másik így fogalmazott: »Mozgalmunk megmarkolta a gyáva marxizmust, és kipréselte belőle a (valódi) szocializmust. Elvette a nemzeti gondolatot is a gyáva burzsoá pártoktól. És amikor mindkettőt belevetettük mindennapi életünk üstjébe, abból kristálytisztán forrta ki magát e kettő szintézise – a német nemzetiszocializmus.« Nem csoda, hogy az efféle tirádáknak kitett emberek hajlamosak voltak a kommunistákat »vörös fasisztáknak« és a fasisztákat »barna kommunistáknak« tartani.

Áltudomány. A kommunisták és a fasiszták egyaránt azt állították, hogy ideológiájuk az emberi társadalom fejlődését megszabó alapvető tudományos törvényekre épül. A kommunisták a »tudományos marxizmus« vagy a »történelmi materializmus« sajátos változatára, míg a nácik az eugenetikára vagy a fajelméletre hivatkoztak. Tudományos módszereik és felfedezéseik egyik esetben sem találtak széles körű elismerésre az elfogulatlanul gondolkodók körében.

Utópikus célok. Minden totalitárius társadalom meghirdette az Új Ember eszményét, aki létrehozza a minden korábbi hibától mentes Új Rendet. Ez a vízió minden országban más és más formában jelent meg. A marxista-leninista elképzelések szerint ez a végső állapot a vegytiszta, osztályok nélküli kommunizmus lesz, a nácik szerint a fajtiszta, zsidók nélküli árja paradicsom, Olaszországban pedig az áltörténelmi Római Birodalom helyreállítása. Az Új Rend társadalmának felépítése volt a cél, amely minden áldozatot és a jelen minden brutalitását szentesítette.

Dualista pártállam. Amint hatalomra kerültek, a totalitárius pártok saját szervezetükön belül létrehozták azokat a testületeket, amelyek megduplázva leképezték és ellenőrizték a már létező társadalmi intézményeket. Az állami struktúrák a párt kívánságait közvetítő transzmissziós szíj szerepére redukálódtak. A diktatúrának ez a dualista rendszere sokkal átfogóbb volt, mint ahogy

azt a jól ismert, de félrevezető terminus, az »egypártrendszer« sugallja.

A Führerprinzip, a vezér-elv. A totalitárius pártok szigorú hierarchia szerint működtek. Tányérnyalóiktól vak engedelmességet követeltek, s ennek volt eszköze a pártvezető – a *Führer*, a *vozszy*, a *Duce*, a *Caudillo* vagy »a Nagy Kormányos« – megkérdőjelezhetetlen kultusza, aki egy személyben volt a bölcsesség és minden jótétemény kútforrása. Lenin megvetette az effajta kultuszt; de a sztálini és a hitleri rendszerben központi szerepet játszott.

Gengszterizmus. Sokan felfigyeltek már rá, hogy sok hasonlóság van a totalitárius elitek és a szervezett bűnszövetségek működése között. A bűnözők úgy kerítik hatalmukba és zsákmányolják ki a közösséget, hogy »megvédik« a saját maguk által gerjesztett erőszaktól. Tagjaikat és áldozataikat terrorizálják, ellenfeleikkel leszámolnak. A törvényt saját céljaikra használják, és a tiszteletreméltóság álarcá mögé bújva zsarolással és erőszakkal szereznek befolyást az adott térség valamennyi szervezetében.

Bürokrácia. Valamennyi totalitárius rendszernek hatalmas bürokratasereg volt szüksége, hogy feltöltse a pártállam kétszeresre duzzasztott szerveit. Ez az új bürokrácia a társadalom legkülönfélébb rétegeiből származó számtalan embernek kínált gyors előremenetelt. Azt lehet mondani, hogy ez a teljességgel a párttól függő csoport alkotta azt az egyetlen társadalmi réteget, amelynek érdekeit a rendszernek figyelembe kellett vennie. Ugyanakkor a bürokrácián belül számos egymással vetekedő »hatalmi központ« létezett, és ezek rejtett rivalizálásából jött létre a valódi politikai élet egyetlen létező formája.

Propaganda. A totalitárius propaganda sokat köszönhetett a modern tömegreklám kifinomult technikáinak. Eszköztárában éppúgy megtalálhatóak voltak az érzelmekre ható szimbólumok, mint a *son et lumière*, a politikai művészet, a monumentális építészet vagy éppen a »nagy hazugság« elve. Szégyentelen demagógiája a társadalomnak azokat a kiszolgáltatott és bosszúsomjas elemeket vette célba, amelyek a háború és a modernizáció hullámaiban gyökértelenné váltak.

A hatalom esztétikája. A totalitárius rezsimek gyakorlatilag kisajátították maguknak a művészetet, és olyan esztétikai környezetet teremtettek, amely dicsfénybe vonta az uralkodó pártot és a párt és a nép közötti kapcsolatot, tobzódott a nemzeti mítoszokból átemelt hősi képekben és megalomán agyszüleményekben. Az olasz fasiszták, a német nácik és a szovjet kommunisták egyaránt lelkesedtek vezéreik csodálatos képmásaiért, az izmoktól duzzadó munkásokat ábrázoló, emberfeletti méretű szobrokért és a grandiózus léptékű, hivalkodó középületekért.

A dialektikus ellenség. Egyetlen totalitárius rezsime sem remélhette, hogy saját gonosz szándékait elfogadtathatja anélkül, hogy ne kreálna egy másik, vele szemben álló gonosz hatalmat, amelyikkel meg kell küzdenie. A fasiszmus megjelenése Európában isteni ajándék volt a kommunistáknak, akik máskülönben csak jóval távolabbi ördögi mesterkedéseket – a liberalizmust, az imperializmust és a gyarmatosítást – hozhattak volna fel saját cselekedeteik igazolására. A fasiszták szüntelen a bolsevizmus elleni keresztes hadjáratra hivatkoztak, a kommunisták pedig a »fasiszmus elleni küzdelemmel« takargatták magukat. Épp a totalitárius rendszerek szembenállása szolgáltatta a muníciót a totalitárius rezsimek által gerjesztett gyűlölethez és konfliktusokhoz.

A gyűlölet pszichológiája. A totalitárius rezsimek a külső és belső »ellenség« elleni gyűlölettel telített érzelmi légkört szítottak. Becsületes vitapartner vagy tisztos ellenfél számukra nem létezett. A fasiszták listáján a zsidók és a kommunisták vezették a sort; a kommunistákén a fasiszták, a kapitalisták csahos kutyái és a kulákok, s az állítólagos szabotőröket könyörtelenül

megbélyegezték.

Megelőző cenzúra. A totalitárius ideológiák képtelenek lettek volna működni a minden információs forrást tökéletesen ellenőrző cenzúra nélkül. Nem volt elég csupán a nem kívánatos véleményeket és tényeket elfojtani; szükségük volt minden nyilvánosságra kerülő adat előre gyártására is.

Népiirtás és erőszak. A totalitárius rendszerek a politikai erőszakot korábban soha nem látott mértékig fokozták. A politikai rendőrség és a különféle titkosszolgálatok jól kiépített hálózata először a rendszer összes ellenségét és a nemkívánatos elemeket némította el nagy buzgalommal, később pedig maguk találtak ki ellenségeket, hogy a gépezetet mozgásban tartsák. Az (ártatlan) »osztályellenség« vagy az »idegen fajúak« ellen folytatott népiirtó hadjáratoknak kellett hitelesíteniük az ideológiai célokat és az állandó félelem légkörében tartaniuk a lakosságot. A tömeges letartóztatások és kivégzések, a koncentrációs táborok és a találmányra kiválasztott emberek legyilkolása rutinszerű eljárásnak számítottak.

Kollektívizmus. A totalitárius rezsimek nagy hangsúlyt fektettek minden olyan tevékenységre, amely erősítette a kollektív kötelekeket, és gyengítette a családi és a személyes identitást. Az állami óvodák, a »társadalmi művészet«, az ifjúsági mozgalmak, a pártrituálék, a katonai parádék és a különféle szervezetek egyenruhái mind azt a célt szolgálták, hogy vakfegyelemre és konformista viselkedésre neveljék az embereket. A fasiszta Olaszországban valamennyi szakszervezetnek és munkaadói szervezetnek, majd 1939-ben a nemzetgyűlés alsóházának szerepét is a párt által irányított korporációk rendszere vette át.

Militarizmus. A totalitárius rezsimek előszeretettel nagyították fel vagy találták ki a »külső fenyegetés« rémét, hogy az állampolgárokat a haza védelmére mozgósíthassák. Az újrakezdemelés gazdaságilag minden mással szemben elsőbbséget élvezett. Csak a párt ellenőrzése alatt álló állami fegyveres erők kezében lehetett fegyver, és a hadsereg társadalmi presztízse is magas volt. Minden támadó katonai tervet védelminek állítottak be.

Univerzalizmus. A totalitárius rezsimek arra a feltételezésre építették stratégiájukat, hogy rendszerük valamiképp az egész világot meghódítja. A kommunista ideológusok a marxizmus-leninizmust »tudományos« és épp ezért egyetemesen alkalmazható elméletnek tartották. A nácik indulójának a refrénje pedig így szólt: »Denn heute gebürt uns Deutschland,/ Und morgen die ganze Welt« – Ma még csak Németország a miénk, holnap már az egész világ.

A liberális demokrácia megvetése. A totalitárius rezsimek egytől egyig megvetették a liberális demokráciákat humanizmusuk, a kompromisszumba és az együttélésbe vetett hitük, kereskedői szellemük, valamint törvény- és hagyománytisztletük miatt.

Erkölcsei nihilizmus. Valamennyi totalitárius rendszer szentül hitte, hogy a cél szentesíti az eszközt. Az »erkölcsei nihilizmus – jegyezte meg egy angol író – nem csupán a nemzetiszocializmus alapvető jellemzője, de egyúttal a közötte és a bolsevizmus között fennálló közös jellemzők legfontosabbika is.«

A totalitarizmus fogalma Davies szerint azon áll vagy bukik, hogy a fent említett jellemzők érvényesek-e a legnagyobb totalitárius rendszerekre – de a fenti szempontok mérlegelésével bármely rendszerről könnyen megállapítható, hogy az a társadalom totális ellenőrzésére törekszik-e. Az angol szerző ugyanakkor rámutat a fasiszmus és a kommunizmus alapvető különbségeire is, amelyek önképe eltérő forrásokból táplálkozott. A kommunisták az osztályharc mellett kötelezték

el magukat, míg a nácik a faji tisztaság eszméjét tűzték zászlajukra. A gazdasági és társadalmi szférában is nagy eltérések mutatkoznak. A fasiszták ügyeltek arra, hogy a magántulajdont érintetlenül hagyják, és ügyük mellé állítsák a nagyiparosokat (ez persze a legkevésbé sem gátolta őket abban, hogy a zsidókat teljesen kifosszák és a meghódított területek gazdasági struktúráit teljes mértékben a saját hadigazdaságuk szolgálatába állítsák). A kommunisták a magántulajdon legfontosabb formáit felszámolták. Államosították az ipart, kollektivizálták a mezőgazdaságot, és bevezették a központi tervezést.

Természetesen nyomatékosan hangsúlyozni kell, hogy az „ember totális ellenőrzése”, amelyet néha a totalitarizmus számlájára írnak, csupán a képzelet szüleménye. A totalitárius utópiák és megvalósításuk messze estek egymástól. A nagyszabású totalitárius eszmék gyakran kudarcot szültek. E jelző nem is e rendszerek eredményeire, hanem törekvéseire vonatkozik. Ráadásul a totalitárius fertőzés kitermelte saját ellenanyagait is. A kegyetlen elnyomás gyakran hősiesség ellenállást váltott ki. Az álfilozófia néha a vele kapcsolatba kerülő emberekben szilárd erkölcsi tartást alakított ki. A legelszántabb antikommunisták az egykori kommunisták soraiból kerültek ki. Az antifasiszták legjobbjai őszinte német, olasz és spanyol hazafiak voltak.

De vajon a kommunizmus és a fasizmus mennyire táplálkozott egymásból? 1914 előtt a két mozgalom legfontosabb alkotóelemei – a szocializmus, a marxizmus, a nacionalizmus, a rasszizmus és az autokrácia – a legkülönbözőbb variációkban öltöttek testet egész Európában. Elsőként azonban a kommunizmus kristályosodott ki. 1917-es megjelenése jóval megelőzte a fasizmus első koherens megnyilvánulásait. Ezért tehát a kommunistákat tekinthetjük a tanítóknak, a fasisztákat pedig „gyors előmenetelű” tanítványaiknak. Persze felvetődik a kérdés, hogy az időrendi sorrend egyben ok-okozati viszonyt is takar-e. A fasizmus csupán keresztes hadjárat volt a világméretű bolsevik fenyegetés ellen, ahogy követői ezt sokszor állították? És vajon a fasiszták mit tanultak a kommunistáktól? Nehéz lenne például tagadni, hogy a Horthy-rendszernek Kun Béla adta meg a *raison d'être*-jét. Az 1922. októberi általános sztrájk Olaszországban, amelyben a kommunisták játszották a főszerepet, jó ürügyet szolgáltatott Mussolini „római meneteléséhez”. A német konzervatív erők azért játszották át Hitlernek a hatalmat, mert megrémítette őket a kommunisták térnyerése az utcákon és a szavazófülkékben.

„A fasiszták és a kommunisták egyaránt notórius hazudozók voltak, kijelentéseiket nem lehetett kőbe vésni” – állapítja meg Davies. – Benito Mussolinit például, az *Avanti* (Előre) című szocialista lap egykori szerkesztőjét egy az osztályharcról szóló álmarxista könyv (1912) szerzőjét, a sikkasztót, az utcai verekedőt aligha mozgatták bárminemű politikai elvek. Fasiszta osztagait mindenfajta lelki aggály nélkül vetette be, először a Fiúmet brutálisan elfoglaló nacionalisták oldalán 1920-ban, majd Gioliatti liberális blokkját támogatva az 1921-es általános választásokon, később pedig a szocialista vezető, Matteotti meggyilkolására. Röviddel azelőtt vallotta magát az alkotmányos monarchia hívének, hogy megdöntötte azt. Az effajta taktikákban felesleges is ideológiai vezérfonalat keresni: Mussolini egyszerűen csak a saját maga által gerjesztett zűrzavart használta ki.

Ugyanez áll a „Duce” 1922. októberi példátlan – és példa nélkül eredményes – viselkedésére is. Miután maga is tevékenyen kivette részét a káosz fokozásában, amely végül általános sztrájkhoz vezetett, Mussolini táviratilag ultimátumot intézett a királyhoz, amelyben miniszterelnökké való kinevezését követelte. A király megtehetette volna, hogy tudomást sem vesz a táviratról, de sajnos nem ezt tette. Mussolini tehát egyáltalán nem ragadta magához a hatalmat –

amint állította –, csupán fenyegetőzött vele, és a tovább terjedő – a Mussolini és feketeingesei által szított – rendezavarásoktól tartva az olasz demokraták végül megadták magukat neki. „A római menetelés – írja az egyik vezető olasz történész – csupán egy kényelmes kirándulás volt, amelyet egy jelentéktelen tüntetés követett, ráadásul mindez azután, ahogy a király táviratilag engedélyezte azt.” Évekkel később, amikor Mussolini hatalma komoly veszélyben forgott, Hitler ragaszkodott a megmentéséhez. „Végére is – mondta állítólag a Führer – a Duce bizonyította be nekünk, hogy minden lehetséges.” Valójában Mussolini csak azt bizonyította be, hogy lehetséges a liberális demokráciák megbuktatása és egy második, szörnyű „totális háború” kirobbantása Európában. (Norman Davies: Európa története, Osiris, 2002)

Leszámolhatunk-e Hitlerrel? VI. (befejező) rész

Bokor Miklós és Wiener Pál a *Leszámolhatunk-e Hitlerrel?* című könyvében bemutatja Hitlert, a beteg embert, majd a német társadalom patológiás vizsgálatába kezd, hogy magyarázatot találjon a nemzetiszocialista regresszióra, amely nem más, mint Hitler, a beteg ember patológus lelki működésének kivetítése egy egész országra. Rámutat arra, hogy a náci antiszemitizmus egyenesen az emberiség alkonyának éjsötét előképe. Ugyanis a „Vezér” látszólag meggyőző „rendparti” programja – miszerint a zsidóknak meg kell fizetniük az I. világháborús német vereségért és a háború után kialakult káoszért – azt követően, hogy a nácik hatalomra jutottak, éppen hogy mind nagyobb és nagyobb káoszba sodorta Németországot, majd egész Európát, amely a II. világháborús kataklizmából 60 millió ember élete és Közép-Kelet Európa országainak a szovjetek karjaiba lökése árán tudott csak kilábalni.

Hitler – amint azt a *Mein Kampf*-ban kifejtette – egy új, „a jövőt megvilágító” filozófia alapjait lefektető nagy gondolkodónak és ezt az új filozófiát a gyakorlatba is átültetni képes egyedülálló politikusnak tartotta magát. „Egyetlen személy kitartó erejéből és brutális határozottságából” fakadó stratégiáját nyíltan vállalta: „két eltérő filozófiai felfogás küzdelme során [...] a brutális erő könyörtelenül és kitartóan forgatott fegyvere győzelemre viheti a pártot, amelynek a szolgálatába állt.” Hitler azonban korántsem kívánt valamely ügy szolgálatába állni, hanem olyan helyzetre törekedett, amelyben őt szolgálják teljes körűen és kritika nélkül, őt, aki azonos lesz a „párttal” is. E beteg törekvéséhez kereste a legmegfelelőbb nézeteket. „Amikor a föld népei az életüket harcolnak, az élethalálharc közepette az összes humanitárius vagy esztétikai megfontolás a semmivel válik egyenlővé.” Ez az eszme, amelyet már a hatalom megszerzése előtt alkalmazott, a második világháború során nyerte el végleges értelmét. Hitler nagyon fontosnak tartotta a propagandát, amelynek „mindig csak a tömeghez kell szólnia!” – és nem az értelmiségiekhez. A propagandát művészetnek nevezte, amely szerinte: „kizárólag abban áll, hogy olyanféle módon szabad működni, hogy csak egyetlen általános meggyőződés szülessen belőle egy tény valóságáról, egy esemény szükséges voltáról, egy szükségszerűség igazságáról [...] a propagandának

mindig az érzelemre kell hatnia, és csak nagyon kis mértékben az értelemre.” Hitler úgy tartotta, hogy „a széles tömegek feldolgozó-képessége nagyon korlátozott, felfogóképessége kicsi, feledékenységük viszont nagy. Tehát minden hatékony propagandának csak néhány jelentős pontra kell koncentrálnia, ezeket sztereotipizált formulákkal érvényre juttatnia, és olyan sokszor elismételnie, amilyen sokszor csak kell, hogy a hallgatóság legutolsó tagja is felfogja a gondolatot. Bármelyik propaganda összes alapfeltétele között a legfontosabb az érintett kérdésekhez való szisztematikusan egyoldalú hozzáállás...” Vagyis kizárólag csak a saját nézőpontját kell felvetnie, és minden azzal ellenkező véleményről mélyen hallgatnia kell. Megdöbbenő, hogy az erőszak és a rosszhiszeműség nyílt megvallása ellenére e stratégia milyen sikerrel járt. Hitler központi eszméjére, a szélsőséges nacionalizmusra és az antiszemitizmusra épülő brutális módszerének szigorú és senkit nem kímélő alkalmazásával győzelemre vitte a pártját.

Hitler karrierjében kitüntetett jelentősége volt szónoki tehetségének, a saját személyével összekapcsolt *Führerprinzip*nek – azaz a benne testet öltött csalhatatlan és megkérdőjelezhetetlen vezér eszméjének – és a kettőből felépített karizmájának.

„Hitler rövidesen valamiféle »karizmatikus dominanciára« tett szert – írja Bokor-Wiener. – A történészek gyakran tesznek említést a Führer karizmájáról. Voltak, akik ebben látták sikerei *primum movens*ét. Első megközelítésben elfogadhatjuk, hogy a karizma egy politikai személyiség azon képessége, hogy kiváltsa és befogadja hívei nárcisztikus, sőt tárgyas beruházásait, és hogy ebben örömet lelje. A beruházásokért cserébe hatalmi aurát nyújt nekik, amelyet a hívek fenséges védelmi, viszontbiztosítási és erőforrásként érzékelnek. [...]

Max Weber már 1920 előtt leírta a karizmatikus dominancia karakterjegyeit. Hitlernél ezek mind jelen vannak. Tekintsük csak át őket: azt gondolta, hogy a Gondviselés jelölte ki őt, bizalmi emberekkel vette körül magát, hogy övék legyenek a legmagasabb tisztségek, dominancia-módszerei irracionálisak voltak, nem volt köztük a mindennapi gyakorlathoz, logikájához nem vette figyelembe a gazdasági kényszereket. A háborús fosztogatás és a zsidók kifosztása nélkül Németországra államcsőd várt volna. A „nemzetiszocialista forradalom” az ország belső átalakítása, a „Gleichschaltung” (egységesítés) révén valósulhatott meg. Ezeket a jellemzőket Max Weber is kiemelte. Érdekes egybeesés. Ám Hitler esetében, szemben azzal, amit Max Weber nagy általánosságban állít a karizmatikus dominanciáról, nem volt szó jogos hatalomról, mert a nácik rögtön a hatalomátvétel után nekiláttak, hogy lerombolják Németország korábbi társadalmi és politikai struktúráit.

A karizma kérdése ma is időszerű. Alexandre Dorna szerint „a karizma elemzése során megérthetjük egy társadalom pszichopolitikai állapotát, azokat a mechanizmusokat, amelyek segítségével ki tud kerülni a politikai zsákutcából, felfoghatjuk a kollektív szorongást, a jövővárást, a konformista elit csődjét valamint egy nagy ideológiai és morális változás szükségességét.”

De térjünk csak vissza a propaganda kérdésére, mert szónoki tehetség–*Führerprinzip*–karizma hármasság e nélkül mégsem hozhatott volna ilyen megdöbbenő eredményt, nevezetesen választási győzelmet Hitler pártjának egy liberális demokratikus rendszerben. A „Vezér” személyesen alig szólt bele a szervezési kérdésekbe vagy egy kormányprogram előkészítésébe, ő kizárólag a propagandával foglalkozott. A nácik hihetetlen energiával és lendülettel kezdtek bele, hogy ismertessék és elterjessék az eszméiket. Hitler, majd később Goebbels korábban soha nem látott módon, tömeges méretekben tálalta a propagandát, jóval nagyobb adagokban, mint a szocialisták és a kommunisták. 1928-tól négy éven át a párt úgynevezett „szónokiskoláiban”

körülbelül 1000 szónokot képeztek ki, így biztosítva a propagandaakciók egységességét. Az 1930-as választások előtti hónapban 34000 gyűlést tartottak.

A katonai vereség és főleg a gazdasági válság előhívta a németek alapvető szorongásait. „ennek a propagandának a hatékonysága nem kizárólag az üzenet erején múlik, hanem azoknak a fogadókészségén is, és talán főleg ezen, akik átadják magukat a propagandának, és nagyon is hinni szeretnének benne – olvashatjuk a könyvben. – Még akkor is, ha az információ alig hihető, nyers és durva. Ebből a szemszögből nézve félelem és propaganda dialektikus viszonyban áll egymással. A történetileg meggyökeresedett félelemérzés jó befogadó körülményeket teremt egy akár durva propaganda számára is. A pusztulástól való rettegetés hihetővé teszi az irracionális mondanivalót. És megfordítva: maga a propaganda a szorongáskeltő üzenetek ismételtetésével tovább erősíti a félelmeket a már amúgy is szorongó népelességen belül. Ilyenkor a propaganda polarizálja a csoportot, amely fenyegetve érzi magát, és gyűlöletet ébreszt benne azzal szemben, amit halálos veszélyként érzékel.”

A náciknak néhány hónap alatt sikerült eltüntetniük egy eredeti és gazdag kultúrát, a Weimari Köztársaság kultúráját. 1933 júliusában, vagyis hat hónappal Hitler kancellárrá való kinevezése után parancsba adták, hogy a hivatalnokoknak a munkahelyükön a „hitleri köszöntésre” kell áttérniük. Ez azt jelentette, hogy amikor két hivatalnok találkozott a munkahelyén, ahelyett, hogy biccentettek volna egymásnak, fel kellett lendíteniük a karjukat és azt kiáltaniuk: *Heil Hitler*. Hitler hamarosan tudtára adta az egész országnak, hogy mélyen lenézi a klasszikus német értékeket, elveti a lelkiismereti aggályokat, és semmire sem tartja az emberi életet – mindenki megismerkedhetett kiszámított brutalitásával és határtalan közönségességével. Ödön von Horváth *Istentelen ifjúság* című regényében nem írja le Hitler nevét, csak Oberplebejerként, vagyis fő plebejusként emlegeti, és ez az elnevezés tökéletesen illik is rá. 1935-ben a gimnáziumoknak és az egyetemeknek címzett összes rendeletben és beszédben kiemelték, hogy le kell győzni „a sóltan intellektualizmust” egyedül „a testi képességek és a jellem” a fontos, és ezeket tilos „tisztán intellektuális teljesítményekkel kompenzálni”. Ráadásul felhívták a figyelmet a faji kiválasztódás fontosságára. „Micsoda vállalkozás: lefokozni a kultúra értékét éppen Németországban, amely oly büszke volt kulturális színvonalára! – állapítják meg a szerzők. – Majd ezt a hitleri modellt propagandával, erőszakkal és kötelező munkatáborokkal ráerőszakolták az egész társadalomra. [...]

Nem, a közvélemény egyáltalán nem befolyásolta Hitlert, amikor zsidóellenes politikájáról volt szó, legfeljebb titkolózásra kényszerítette. Bár antiszemitizmusa néha gátolta stratégiája megvalósításában, soha nem jelentett komolyabb politikai hátrányt a számára. Úgy tűnik, a németek jó része helytelenítette az 1938 novemberében, a »Kristályéjszakán« szervezett pogromot. A katolikus vagy protestáns hierarchia azonban nem tiltakozott nyilvánosan a szörnyűségek ellen. »A hihetetlen gyűlöletkitörést fülsüketítő hallgatás követte, és ezt akár a beleegyezés, sőt a meglegedettség egyik formájaként is lehetett interpretálni.« A közvélemény a későbbiekben, a deportálás idején is semleges és közömbös maradt, pedig ezekről már nem lehetett nem tudomást venni Németországban. Csak akkor keletkezett némi nyugtalanság, amikor elkezdték letartóztatni a keresztényekkel házasságban élő zsidókat. Hitler kezdetben tiszteletben tartotta a vegyes házasságokat; amikor a berlini zsidók deportálása során letartóztatták ezeknek a »kivételezett házasságoknak« a zsidó tagjait, ez zavart és szorongást okozott. Ezek a letartóztatások Goebbels cinikus megjegyzése szerint »szenzációt keltettek, főleg a művészkörökben«, mivel a vegyes házasságok egy része érvényben maradt, különösen a színészek között. E sajtóságsos eseteken kívül a németek nagy többsége, még ha nem is vett részt aktívan

benne, nem tiltakozott a zsidók deportálása ellen.

Sok német húzott kisebb-nagyobb anyagi hasznot a zsidók kifosztásából, aminek nagyon is valóságos gazdasági és társadalmi hatása volt. A zsidó vagyonok és termelési eszközök elkobzásának gazdasági hatása a XVI. századi pestisjárvány vagy a nagy francia forradalom utáni helyzethez mérhető. A zsidók javait Németországban, Ausztriában és a megszállt országokban szétosztották. Az így megvalósuló vagyonátruházás olyan vagyonok koncentrációját vagy létrejöttét tették lehetővé, amelyek néha a második világháború után is megmaradtak. Sok olyan vagyon, amely nemzedékeken át öröklődött a Német Szövetségi Köztársaságban a második világháború után, a zsidók kifosztásából keletkezett.”

A náci voluntarista tömeggyilkos tervének felmerülésénél még meglepőbb, hogy annak megvalósítására Hitlernek és cinkostársainak milyen gyorsan és hatékonyan sikerült együttműködésre készítenniük a német népesség egyes rétegeit, beleértve a hadsereg tagjait és az Ukrajnában már jó ideje letelepedett németeket (Volksdeutsche) is. Könnyen véghezvihették a zsidók és a társadalmilag sürgősen elrekesztendő csoportok „elrekesztését”, vagyis likvidálását. A német betegekkel kezdték. A gyilkosságokat végrehajtó csoportok tagjai egyszerűen nem vállaltak semmilyen közösséget a testi és szellemi fogyatékosokkal, akikre tehát nem mint személyekre, hanem mint manipulálható tárgyakra tekintettek. Így a Németországban 1941-ig működő eutanázia-központokban lelkiismeret-furdalás nélkül elpusztíthatták a „fölösleges szájakat”. A gyilkolás módszertanában tapasztalatot szerzett, arra kiképzett csoportokat ezek után az első keleti koncentrációs táborokban állították munkába. Az Einsatzgruppékban a tömeges agyonlövészeknél közönséges rendőrosztályokat és Volksdeutsche segédcsoportokat is alkalmaztak. E hóhér-csapatok tevékenységének megkönnyítése érdekében háttérbe szorultak az agresszivitás elfojtásának a civilizált országokban hosszú évszázadok óta kiépült hagyományai. A végrehajtók „regressziót szenvedtek el az állam szolgálatában”. Az ukrajnai népiirtás majdnem észrevétlen maradt. A háború után, sok antifasiszta akció, jócskán megkésett perek, komoly tudományos kutatás, és Patrick Desbois atya helyszínen folytatott aprólékos utánjárásának köszönhetően kerülhetett napvilágra a teljes igazság. Számos tanúvallomás maradt fenn az eseményekről. Az 1941-es ukrajnai, kamenyec-podolszkiji vérengzés egyik zsidó szemtanúja, a magyar hadsereg munkaszolgálatosa, aki közúti szállítóként teherautójával ment el a helyszín mellett, a következőket mesélte: „Soha nem fogom elfelejteni, amit ott láttam és éreztem: a halálra rémült arcokat, megalázott testeket, a sorsukat ismerő férfiak, nők és gyermekek tömegét, ahogy a sírjuk felé tartanak. Eltöltött a pánik, a felháborodás és a vigasztalhatatlan fájdalom. Úgy éreztem, örökre kiteszítették az emberiségből, és kárhozatra ítélték. Tudtam, hogy már soha többé nem lehetek önmagam, hogy valamit elveszítettem, amit soha nem fogok megtalálni többé.” A szemtanú itt sírva fakadt, majd folytatta: „Azt gondoltam, hogy ez nem történhetett meg, csak szörnyű rémálom lehetett. Az akkor elszenvedett sokk nagyon erős volt; csak nagyon lassan enyhült. Amit azokban a percekben láttam és éreztem, örökre megváltoztatta a látás-módomat.” Az ott kivégzett emberek nagyrészt magyar zsidók voltak, akiket a magyar kormány a bécsi döntés után visszacapott területekről átadott a németeknek, mivel, úgy mond, nem tudták igazolni magyar állampolgárságukat.

Bokor Miklós és Wiener Pál Hitler súlyosan beteg személyiségét és annak társadalmi kihatásait elemző könyvének bemutatását a következő idézettel zárjuk:

„A propaganda eszközei közé tartozott még a durva zsarolás és az állandó fenyegetőzés: »Ne

feledkeztek meg a Volksgemeinschaft (a népközösség) iránti kötelességekről, máskülönbem nemcsak a Volksfremdheit (a néptől való elidegenedés) miatt fog szemrehányás érni titeket, hanem a Volksschädling (a nép élőködője) váddal fogunk illetni.« Ez a mondat egy kisváros lakóinak 1934 decemberében kiosztott »lakossági felhívásból« vett részlet. Klemperer beszámol egy 1934-ben hallott viccről: a katolikus Hitler két új ünnepnapot iktatott be: Maria Denunziata (a beárult Mária) és Maria Perquisition (házkutatás Máriánál). Mintha Hitler azon lett volna, hogy az egész német népet kompromittálja azáltal, hogy a saját bűneihez láncolja. A nácik később perverz áttétellel hivatásos hóhérokat csináltak közönséges emberekből. Ukrajnában, a koncentrációs táborokban a tömegmészárlás gyakorlati nehézségeit közönséges technikai kérdésként kezelték. A nácik egy politikailag korrektnek tűnő szótárt dolgoztak ki abból a célból, hogy elleplezzék vállalkozásaik bűnös természetét. Klemperer könyvének első kiadása, amelyet a Harmadik Birodalom nyelvezetéről írt, 1947-ben jelent meg. A szerző ekkor még nem szerezhette tudomást a nácik nyelvének összes perverziójáról, mert ezek csak jóval a háború után, a tanúvallomások megszorodásával váltak ismertté, mint például az, hogy a koncentrációs táborokban egy fegyenc vagy egy holttest, vagyis egy élő vagy halott ember megnevezésére a »darab« (Stück) szót használták. (Bokor Miklós–Wiener Pál: Leszámolhatunk-e Hitlerrel?, L'Harmattan, Budapest, 2012)

„Csak a halott indián jó indián”

„A ma Antall Józsefet már méltató, de életében gúnyoló, és engesztelhetetlenül lejáratni igyekvő szocialista és liberális politikustársaimat hallgatva azt a megállapítást kell tennem, hogy csak a halott jobboldali lehet jó jobboldali” – mondta egy hónapja Orbán Viktor az Országház Felsőházi termében tartott Antall József-emlékülésen, a néhai miniszterelnökre emlékezve halálának huszadik évfordulóján.

Orbán szavait nagy taps és derűtség fogadta. Pedig Antall József ott jelenlévő családtagjainak ezt az otromba megnyilvánulást követően – valamennyi művelt és jó társaságbeli hallgatóval egyetemben – azonnal távozniuk kellett volna a teremből.

És nem egyszerűen azért, mert éppen Orbán volt az, aki – még liberális korszakában – a lehető legpimaszabb módon feleselt Antall Józseffel a parlamentben, és nem is csak azért, mert azzal, hogy egy ünnepi megemlékezést a politikai ellenfelek lejáratására használt fel éppen Antall emlékét sértette meg. Hanem mert ami elhangzott, az nem csupán ízléstelen, az ország házába nem illő fordulat, hanem politikushoz méltatlan hátborzongató tévedés – ha nem az, akkor pedig halálos cinizmus.

Az orbáni élc ugyanis azon az amerikai szállóigén alapul, hogy „csak a halott indián jó indián”. 1868-ban Sheridan amerikai tábornok, miközben békével hitegette Kormos Üstöt, a déli

csejjenek főnökét, téli irtó hadjáratot készített elő ellene, valamint arapajo, kajova és komancs szövetségesei ellen. A hadmozdulatok során az amerikai hadsereg vérfürdőt rendezett az indiánok között – nem kímélve az asszonyokat és a gyermekeket sem – feldúlta falvaikat, és elégette téli hűskészletüket, majd arra kényszerítette őket, hogy öljék le a lovaikat is és a csikorgó hidegben gyalog vánszorogjanak a kijelölt erődbe. Az indián főnököket sorban Sheridan elé vezették. A komancs Toszaui végső megalázottságában, tört angolsággal azt mondta neki: „Toszaui jó indián”. A tábornok így válaszolt: „Ha én eddig életemben láttam jó indiánt, hát az mind halott indián volt.”

E szavakat azután a jelenlévő egyik hadnagy másoknak is továbbadta, így keletkezett a szállóige. Tehát még csak nem is egy tiszt lakoma során elhangzott otromba katonatréfáról van szó, hanem szavait Sheridan egyenesen a neki teljesen kiszolgáltatott fogoly szemébe mondta, miután az indián főnök – hogy népét megmentse a további üldöztetéstől – behódolt neki. És e tragikus jelenet elképzelésén túl még hátborzongatóbb belegondolni abba, hogy – Sheridan és kollégái ténykedésének következtében – a „csak a halott indián jó indián” valójában az újvilág őslakosaival szembeni „végső megoldás” jelmondata lett, hiszen az 1868-ik esztendőben az Egyesült Államokban élő minden kisebbségre kiterjesztették az állampolgárságot – kivéve az őslakos indiánokat, akikkel szemben egészen 1890-ig – a legendás Geronimo fogságba ejtéséig – tovább folytak az irtó hadjáratok.

Két hete történt

2013 Szilveszter napján a magyar kormány nagyon súlyos társadalmi, politikai, jogi és legfőképpen erkölcsi következményekkel járó, törvénytelen dekrétumot adott ki a következő címmel:

„A Kormány 565/2013. (XII. 31.) Korm. rendelete a Magyarország német megszállásának emléket állító, Budapest V. kerületben felállításra kerülő emlékmű megvalósításához szükséges közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánításáról és az eljáró hatóságok kijelöléséről”

És ebben az ukázban a kormány valóban nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánítja a Magyarország német megszállásának emléket állító, a Budapest V. kerület, 24747/1 és 24747/2 helyrajzi számon nyilvántartott ingatlanon, természetben a Budapest V. kerület Szabadság téren megvalósításra kerülő emlékmű felállításával összefüggő – a mellékletben a későbbiekben felsorolt – hatósági ügyeket és kijelöli az abban eljáró hatóságokat. A feladattal összefüggő ügyek koordinálására kormány megbízottként Budapest Főváros Kormányhivatalának vezető kormány megbízottját hatalmazza fel. Rendelkezik arról is, hogy az „ügyfélnek” az eljárás megindítása előtt benyújtott kérelmére a szakhatóság előzetes szakhatósági állásfoglalást ad ki, miszerint a beruházással összefüggésben „a) nem kell környezeti-műszaki tervtanácsai véleményyt

beszerezni; b) nem kell településképi véleményezési eljárást lefolytatni; c) településképi bejelentési eljárásnak nincs helye [sic!]”. És mindennek a non plus ultrája, hogy a „közigazgatási hatósági eljárásokban hozott döntés fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható”.

Miért törvénytelen ez a rendelet? Azért, mert egy jogállam kormánya legfeljebb javaslatot tehet egy köztéri emlékműre, amelyet az illetékes helyi önkormányzat közgyűlése el is vethet, ha azonban elfogadja, akkor csak az érvényes jogszabályokon alapuló kivitelezési engedélyezési eljárás kezdődik el – amelynek elengedhetetlen része a lakossági fórum –, senki nem kötelezheti a hatóságot az engedély kiadására, és senki nem foszthatja meg fellebbezési jogától az engedélyezési körben érintetteket. Törvénytelen azért, mert az érvényes jogszabályok megkerülésére hamis indokot hoz fel, tudniillik azt, hogy az ügy „nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű” lenne. Nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű ügy egy kutatási és fejlesztési programokra épülő egyetemi kutatóközpont, inkubátorház és a hozzá kapcsolódó pénzügyi intézet létrehozása vagy egy erőmű, esetleg egy autópálya megépítése, de pénzügyi nagyságrendben kifejezve mindenképpen legalább százmilliárdos – az egész nemzetgazdaságra különösen élénkítő hatással bíró – kormányzati beruházás. Törvénytelen a rendelet azért, mert a törvény íróit – a jogászokat – az különbözteti meg a közönséges állampolgároktól, hogy ők sokkal jobban értenek a fogalmazáshoz, ahhoz, hogy a szabatosan megfogalmazott törvényi szövegben egy előjárószo, toldalék, gyakorító- vagy fosztóképző a bíróságnak csalhatatlan támpontot adjon felmentő vagy elmarasztaló ítéletéhez.

Mármost „a Magyarország német megszállásának emléket állító, Budapest V. kerületben felállításra kerülő emlékmű” szöveg a magyar nyelv szövegkohéziós szabályai szerint egyértelműen azt jelenti, hogy a német megszállás egy pozitív, megünneplésre méltó esemény volt. Hiszen csak ennyivel kellett volna kiegészítenie a törvénykovácsnak a szöveget: „a Magyarország német megszállásának *áldozatai előtt tisztelgő* emléket állító...”. Vagy ennyivel: „a Magyarország törvénytelen és emberi jogba ütköző német megszállásának emléket állító...” De nincs ilyen orientáció a rendeletben, azért az súlyosan sérti a közerkölcsöt is, hiszen e formájából a náci megszállás és a fasiszta rendszer koncepcionális helyeslése olvasható ki, különösen, ha a tekintetbe vesszük, hogy a kiválasztott helyszínen – A SZABADSÁG TÉREN – 2013. november 3. óta ott díszileg Horthy Miklós, Hitler legkitartóbb szövetségésének szobra is!

Délibáb

Petőfi Sándor: A világ és én

Megvetésem és utálatomnak
Hitvány tárgya, ember a neved!

A természet söpredéke vagy te,
S nem király a természet felett.
A teremtés legutósó napján
Alkotott az isten tégedet,
Elfáradt már ekkor a munkában,
S így jelessé nem teremthetett.

Szeretélek téged egykor, s szívem
Veled hű szövetséget köte,
Megvetésem és utálatom lett
E szövetség kettős gyermeke;
Jól ismerlek, te nem érdemelsz mást,
Nem, mint megvetést s utálatot...
Szolgazsarnok! vagy nyalod más talpát,
Avvagy talpad mással nyalatod.

S azt hiszed tán, te nyomorú pára!
Mint te, én is olyan rab vagyok?
Azt hiszed, hogy én dicséretedre
Vagy gyalázatodra hallgatok?
Azt hiszed, hogy tettben és írásban
Engem aggódásnak férge rág,
És szorongva kérdezem magamban:
Mit fog erre szólni a világ?

Hidd, ha jónak látod; ámde tudd meg:
Én nem függök tőled semmiben,
Amily utat választott magának
Lelkem, rajta egyenest megyen.
És ha tetszik engem fölemelned,
Ám emelj föl, mint bálványodat;
Ha fölültetsz fejed tetejére,
Majd kirúgom szolgálodat!

Pest, 1845. január

A Hajnal nem ragyogó,
Az Éj fehéren lebben,
Az Isten nem jóságos,
Az Ördög nem kegyetlen.

A Nyár fagyos jégverem,
A Tél hevítő hőség,
Piros virág a Bánat
S barna-bús a Dicsőség.

Bivaly-fekete a hó,
Fehér a szurok korma,
A Van csak egy rossz álom
S a valóság a Volna.

A Halál ős dáridó
S kis stáció az Élet,
A Bűn szebb az Erénynél
S legszebb Erény a Vétek.

A méz maró keserű
S édes íze a sónak,
A Ma egy nagy hazugság
S az igazság a Holnap.

Nincsen semmi, ami van,
Egy Való van: a Nincsen,
Az Ördög a rokonunk
S ellenségünk az Isten.

Ady Endre: A muszály-Herkules

Döltömre Tökmag Jankók lesnek:
Úgy szeretnék gyáván kihúnyni
S meg kell maradnom Herkulesnek.

Milyen híg fejüek a törpék:
Hagynának egy kicsit magamra,
Krisztusuccse, magam megtörnék.

De nyelvelnek, zsibongnak, űznek
S neki hajtának önvesztükre
Mindig új hitnek, dalnak, tűznek.

Szeretném már magam utálni,
De, istenem, ők is utálnak:
Nem szabad, nem lehet megállni.

Szeretnék fájdalom-essen
Bujdosni, szökni, sírni, fájni.
De hogy ez a csürhe nevensen?

Szegény, muszáj-Herkules, állom,
Győzöm a harcot bús haraggal
S késik az álmom s a halálom.

Sok senki, gnóm, nyavalyás, talmi,
Jó lesz egy kis hódolás és csönd:
Így nem fogok sohse meghalni.

Ballai László: Szindbád negyedik utazása

Négy nappal azelőtt különös dolog történt Szindbáddal, a szegény teherhordóval. A bazárban saját képmása jött vele szembe. Eh, bizonyára a fáradság és a nagy meleg teszi, gondolta, hiszen addigra már több nehéz csomagot is házhoz szállított. Ám a feléje közelítő alak éppen úgy megtorpant, mint ő. Finom kelméjű ruházata és turbánja, csakúgy nemes veretű ékszerei gazdag embernek mutatták.

- Ki vagy te? – kérdezte az előkelő úr.
- Én Szindbád vagyok, a teherhordó. Hol a csomagod, uram, és hová vigyem?
- Én pedig a tengerjáró Szindbád vagyok.

Mindketten elcsodálkoztak. Az egyikük gazdag volt és híres, a másik szegény és ismeretlen,

mégis úgy hasonlítottak egymásra, mint két tojás. Kölcsönös vonzalom támadt fel bennünk, mint két testvérben, akik réges-régóta nem látták egymást.

– Nem kell többet csomagot hordanod, ó, testvérem, Szindbád – szólt megindultan a tengerjáró. – Kísérj a házamba, és kérlek maradj velem.

A tengerjáró Szindbád házában már vidám és előkelő férfiak gyűltek egybe, akik alig várták, hogy meghallgathassák a házigazda, a világhíres, nagy utazó meséit. Mert nincs mesésebb dolog az igazságnál, és Szindbád saját kalandjainak történetét mesélte el, mégpedig mindennap csak egyet, hogy az elbeszélésen túl még jusson kellő idő az ínyes élvezetekre is, mert a házigazda becsületét a konyhájából felszálló illatok is tovább öregbítették.

A teherhordó Szindbád mérhetetlen megindultságot érzett, hogy megismerkedhetett szívélyes és bőkezű hasonmásával. Őt azonban nem az étkek, és az italok, valamint az ajándéklés foglalkoztatták, hanem a házigazda lenyűgöző meséi. A legtöbb vendégtől eltérően – akik egészen más hangokat ütöttek meg a tengerjáró Szindbád füle hallatára, mint távollétében – ő alig várta, hogy véget érjen a lakoma és elkezdődjön az újabb történet. Már negyedik napja úszott a mesék varázsáradatában, amikor a tengerjáró Szindbád hallgatósága a házigazdát fennhangon dicsérve adott kifejezést afeletti csodálkozásának, hogy a nagy utazó, miután hajóját darabokra törte a vihar, hogyan menekült ki Alláh segítségével – magasztaltassék az ő neve! – az emberevő feketék fogságából, s mint jutott el egy gazdag városba, amelynek lakói nemes és szép lovakon lovagoltak, de nyeret nem használtak, így hát közöttük, mint nyeregkészítő megcsinálhatta a szerencsését. A házigazda így folytatta a meséjét:

– Egy napon azzal tisztelt meg a király – aki nagyrabecsülésének és bőkezűségének már addig is számtalan jelét adta – hogy megkért, végleg telepedjek le országában és a saját palotájában jelölje ki lakásomat. Felajánlotta, hogy feleségül ad hozzám egy szép, eszes, gazdag, takarékos és nemes születésű hölgyet. Miután a király – akinek páratlan jótéteménye felett nem győztem csodálkozni – ekképp megházasított, szép nagy házzal, rabszolgákkal és cselédséggel ajándékozott meg, valamint magas fizetést utalt ki számomra. Így éltem nőm szeretetétől övezve, a legteljesebb kényelemben, elégedettségben és vidámságban, elfeledve mindazt a kínszenvedést, sorscsapást, és veszedelmet, ami korábban ért. Hanem a sors váratlanul elragadta a szomszédom feleségét. Mivel jó barátom volt, meglátogattam, hogy kifejezzem részvéteimet. Rettenetes állapotban találtam, mélységes bánat és sötét kétségbeesés gyötörte.

„Ne búsulj olyan nagyon a feleséged miatt, Alláh majd kárpótol még jobb asszonnyal, és legyen hosszú a te életed, Alláh kegyelméből” – próbáltam vigasztalni.

„Ó, barátom, hogy vegyek el más nőt, és hogy adhat Alláh jobb feleséget kárpótlásul, mikor már csak egy nap az életem?” – jajveszékelt a szomszédom, azzal keserves sírásra fakadt.

„Ó, testvérem, térj eszedre, és ne jósolj magadnak halált, amikor egészséges vagy, ép és erőteljes.”

„Pedig barátom, lelkedre, holnap elveszítesz engem, és soha az életben nem látsz többé!”

Már azt hittem, megháborodott, amikor azt kérdezte:

„Talán te nem tudod, hogy országunkban az a szokás, hogy ha a házastársak egyike meghal, vele együtt eltemetik a párját is, hogy sem az életben, sem a halálban el ne váljanak egymástól.”

„Alláhra, ez gyalázatos, ezt én nem tűrném!” – kiáltottam.

Most megérkeztek szomszédom szülei, rokonai és ismerősei, és vigasztalták barátomat felesége elvesztéséért meg saját sorsáért, aztán hozzáláttak, hogy a felesége holttestét, a maguk szokásai szerint, előkészítsék a temetéshez. Azután hordágyra tették, és a férjjel együtt kivonultak a városból, amíg csak el nem értek egy, a tenger felé lejtő hegyhez. Ott felemeltek egy nagy sziklatömböt, ami alatt kőből való perem látszott, mint amilyen a kutaké. Az asszonyt levetették ebbe a mélységbe, aztán fogták a férfit, mellén pálmrostból font kötelet kötöttek át, és őt is leeresztették egy korsó édesvízzel és hét kenyérral együtt – ez volt az útravalója. Mihelyt földet ért a lába, leoldotta a kötelet, a többiek pedig, miután felhúzták a kötelet, a mélyedést megint leföldték a kővel, ahogy volt, és barátomat a felesége holttestével a kútban hagyva elmentek útjukra.

„Alláhra, ez még rosszabb halált hal, mint a felesége” – fortyogtam magamban.

Elmentem a királyhoz és megkérdeztem:

„Ó, idők királya, ez történik-e az idegenekkel is, amilyen én vagyok, ha a felesége itt nálatok meghal?”

„Ez bizony, együtt temetünk el titeket is úgy, ahogyan ma láttad, hiszen közénk tartoztok.”

E szavak hallatára majd megrepedt az epém bánatomban és aggodalmamban, eszem szinte megzavarodott, és folytonos félelemben éltem, hogy a feleségem előbb talál meghalni, mint én, és engem elevenen vele temetnek. Azután belevetettem magamat az élvezetekbe és azzal a gondolatlaltal vigasztalódtam, hogy bizonyosan én halok meg előbb, mint nőm.

Nemsokára azonban a feleségem súlyos betegségbe esett, és pár nap után meghalt. Halottmosó-asszonyok érkeztek az udvartól, megtisztították még elhunytában is csodálatos testét, megkenték illatos olajokkal, felöltöztették aranyvirágokkal átszőtt damaszt ruhájába, felékesítették nyakláncával, amelyeknek sokszögűre csiszolt gyémánt függőit megsokszorozták a rájuk vetülő fényt, ráadták nehéz rubint fülbevalóit és karkötőit, végül letakarták gyöngyökkel kirakott ezüst fátyolával. Ekkor eljött hozzám a király és a nép jó része, hogy kifejezzék részvétüket és részt vegyenek a végső búcsún. A szertartás végeztével elindultunk a hegyre. Amikor a gyászos emlékezetű helyre értünk, erős férfiak felemelték a követ a kútnyílásról és belevetették feleségem testét a mélységbe. Aztán a gyászolók körém sereglettek, és elbúcsúztak tőlem is. Én pedig így kiáltottam:

„Én idegen vagyok, és nem fogadom el a ti szokásokat!”

Ámde ők ügyet sem vetettek a szavaimra, hanem megfogtak, erőszakkal kötelet kötöttek át a mellemen, és hagyományuk szerint, hét kenyérral meg egy korsó édesvízzel leeresztettek a mélységbe. Amikor leértem, így kiáltottak le hozzám:

„Oldd el a kötelet!”

Nem engedelmeskedtem. Erre ledobták utánam a kötelet is és elzárták a kút nyílását a nagy kővel. Ilyen lehet az, amikor a tenger mélyére merül az ember. Szeme átláthatatlan sötétségbe ütközik, fülére süketség ül, egyetlen hangot hall csupán, a saját riadt szívverését.

„Nincs más hatalom és erő, csak a magasztos és fölséges Alláhé – siránkoztam, miután rám dördült a sors köve. – Mi is csábított arra, hogy ebben a városban megnősüljek? Ó, jobb lett volna nekem odaveszni a tengeren, mint hogy ily gyalázatos véget érjek!”

Amikor azután felocsúdtam első dühömből és kétségbeesésemből, fölkeltem és bejártam az átkozott helyet, ahová balsorsom juttatott. Amint a szemem hozzászokott a sötétséghez, láttam, hogy egy tágas barlang mélyén vagyok, amely nagy területre kiterjedt sokfelé elágazó járataival. Földjén mindenfelé oszló tetemek feküdtek, vagy már teljesen lecsupaszodott csontok a régi időkből. Dögletes szag terjengett mindenfelé. A barlang szélén, a friss holttestektől messzire, helyet csináltam magamnak, és ott aludtam, ha elálmosodtam. Nem tudtam megkülönböztetni a nappalt az éjszakától – mert az idő, mily szörnyűség, egybefolyt. Az élelemből csak igen keveset fogyasztottam, és csupán akkor, ha az éhség és szomjúság már elviselhetetlenné vált, mert féltem, hogy elfogyhat a kenyérem és a vizem. De eleségem mégis vészesen apadt. Így tengődtem időtlen időn át azon tépelődve, hogy mitévő legyek, ha kifogy az ételém és az italom.

Egyszer csak elgördült helyéről a nagy kő, és világosság hatolt be a túlvilági sötétbe. Íme, emberek álltak a hatalmas sír szájánál, és egy halott férfit eresztettek le eleven feleségével együtt, aki szívet tépően sírt jajgatott. Meglapultam az asszony közelében, de ő engem nem vehetett észre, és amíg a fény rövid ideig tartó uralma véget nem ért, rámeredtem a világ legnagyobb csodájára, a kenyérre és a vízre, amit az özvegyel adtak.

Amint tehát az emberek a nyílást megint befedték és ismét a barlangra zuhant a sötétség, felkeltem, fölragadtam egy halott combcsonjtját, és az asszony fejére sújtottam vele. Ájultan zuhant a földre, de másodszor és harmadszor is rá kellett ütnöm, hogy meghaljon. Elragadtam a kenyéret és vizét – de közben átvillant az agyamon, hogy milyen sok drága ékszert láttam rajta. Ekkor a kenyeret és a vizet elvittem a szálláshelyemre, ahol nagy étvággal nekiláttam lakomázni, de csakhamar eszemre tértem, és csak annyit fogyasztottam, amennyi feltétlenül szükséges volt az életben maradáshoz. Megújított tartalékaimból így tengődtem megint csak jó ideig a barlangban. Azután mindenkit, aki egy halottal elevenen a barlangba került, agyonütöttem, és elvettem az elemózsiáját. Alláh – magasztaltassék az ő neve! – különös kegyéből hamarosan valóságos bőségbe jutottam, és kedvemre lakmározhattam annyit, amennyit csak akartam.

Egy napon a barlang közeli szegletéből hallatszó motoszkálásra és kaparászásra ébredtem álmomból. Ijedten felszökkentem, és egy combcsonttal a kezemben a zaj irányába tartottam. És íme, egy sakálra bukkantam, amely engem észrevéve a barlang távoli járatai felé iramlott. Követtem a vadat, és kis idő múlva gyér világosságot vettem észre, amely hol felvillant, hol megint kialudt. Megszaporáztam lépteimet. Ahogy haladtam előre, egyre növekedett a fény. Már biztosra vettem, hogy valami nyílás van a barlangon, amely a szabadba vezet. És lám, valóban egy szűk kijáratra bukkantam a hegy tulsó felén.

Ekkor nyugalom, béke és csend költözött szívembe, lelkembe és kedélyembe. Már megint hittem az életben, miután csaknem a halált is elszenvedtem. Addig-addig vesződtem, amíg csak ki nem másztam a nyíláson. Egy óriási, sziklás hegy tetején találtam magamat. A hegy a tenger és a város között feküdt, és a szigetről – a meredek oldala felől – nem vezetett oda út. Magasztaltam a fenséges Alláht, hálálkodtam neki nagy örömben, és megerősítettem a szívemet. Azután a lyukon át visszatértem a barlangba, kihordtam a megmaradt kenyeret és vizet, majd összeszedtem annyi nyakláncot, fejdíszot, karkötőt, fülbevalót és drágakővel kirakott ruhaneműt, amennyit csak tudtam. A hegy másik, lankás oldalán leereszkedhettem a parti fövényre, ott gyűjtöttem kincseimet, és onnan figyeltem, hogy nem érkezik-e hajó a tengeren.

De nap-nap után visszakúsztam a barlangba, és agyonütöttem mindenkit, akit elevenen eltemettek, lett légyen az férfi vagy asszony, azután kenyérével és vizével megint kijöttem, és a

tengerparton várakoztam, hogy Alláh – magasztaltassék a neve! – megkönyörüljön rajtam, és hajót küldjön erre a tájra. És lassanként minden kincset, amit csak láttam, kihordtam a barlangból, és a halottak holmijába kötöttem. Egy napon, midőn sorsomon tűnődve néztem a tengert, amelynek fodrát a bős ár veri-csapja egyszerre csak láttam, hogy egy hajót ringatnak sós habok. Fogtam az egyik fehér halotti leplet, botra kötöttem, és a zászlóként lobogtatva szaladtam vele a parton addig, amíg fel nem figyeltek rám. A hajó közelebb lavírozott, és esdeklő kiáltásaimra hamarosan csónak jött értem.

A tengerészek a hajóra vittek – mindazon holmival együtt, amelyet a barlangból hoztam – és a kapitány elé vezettek.

„Hallod-e, te ember, hogy kerültél erre a helyre?” – kérdezte a kapitány csodálkozva. – Itt egy óriási hegy van, mögötte pedig egy hatalmas város. Egész életemben járom ezt a tengert, számtalanszor hajóztam el a hegy mellett, de sohasem láttam rajta egyebet, mint vadállatokat és madarakat.”

„Kereskedő vagyok, egy nagy hajón utaztam, hajótörést szenvedtem, és a vízbe estem – feleltem. – Ráültem a hajó roncsának egy deszkájára, és a végzet meg a jószerencsém segítségével portékámmal együtt, amit itt láatsz, ki tudtam mászni erre a hegyre. És vártam, hogy valaki erre járjon, és magával vigyen.”

„Nagy szerencséd volt, az már bizonyos.”

„Uram, neked köszönhetem megszabadulásomat erről a hegyről; fogadd el tőlem ezt viszonzásul azért, amit velem tettél” – azzal előszedtem néhány darabot a kincseimből és felé nyújtottam.

„Mi senkitől nem fogadunk el semmit. Ha meglátunk egy hajótöröttet a tenger partján vagy valamelyik szigeten, magunkhoz vesszük, etetjük-itatjuk, és ha mezítelen, felöltöztetjük. Mikor pedig elérkezünk a biztonság révébe, megajándékozunk a magunkéból, szívélyesen és kedvesen bánunk vele.”

Hálából, mivel meg nem ajándékozhattam, hosszú életéért fohászkodtam. Azzal hajózni kezdtünk, szigetről szigetre, tengerről tengerre. Most elhittem, hogy valóban megszabadultam és reménykedni kezdtem a hazatérésben. De valahányszor eszembe jutott a barlangbeli élet feleségemmel, pusztá emlékére is majdnem eszméletemet vesztettem. De a fenséges Alláh akaratából megérkeztünk Baszrába. Ott kiszálltam, néhány napig pihentem, azután elindultam hazámba, megöleltem enyéimet, barátaimat, kérdezősködtem hogylétükről. Mindnyájan örültek, és szerencsét kívántak megmenekülésemhez. Elraktároztam mindent, amit magammal hoztam, ajándékokat osztogattam, felruháztam az árvákat, a szűkölködőket, és örömet, vígságnak adtam át magamat. Visszatértem a régi szokásaimhoz, meglátogattam a barátokat, a pajtásokat és a testvéreimet, játékban és vígságban éltem.

Amikor a tengerjáró Szindbád meséjét befejezve könnyedén visszahanyatlott selyemvánkosai közé, vendégei zajos ünneplésbe kezdtek. Egymás szavába vágva dicsérték házigazdájuk bölcsességét, leleményességét, bátorságát, ügyességét, szerencsését és a kereskedésben való jártasságát. A konyhából már kövér, fűszeres illatok gördültek a vendégek orrába, amelyeket sáfrányos báránygerinccé, vagy piláfba sülyesztett fokhagymás kecskecombbá egészíthetett ki a képzelet. Ekkor a teherhordó Szindbád felállt.

– Ugyan, testvérem, hová is igyekeznél? – szólt a nagy tengerjáró szárazföldi barátjához – Vacsorázzál és háljál meg nálam szokásod szerint, mert úgy gondolom, alig várod már, hogy elmeséljem, mik történtek velem ötödik utazásomon, mert mindaz még csodálatosabb és különösebb volt minden előzőnél.

– Megköszönöm a szíveslátást, amelyet, bocsáss meg, házigazdám, kora reggeli teendőim miatt nem élvezhetek tovább – azzal a teherhordó Szindbád meghajolt és távozott.

A tengerjáró Szindbád intésére utána siető szolga a ház kapujában háromszáz mithkál aranyat nyomott a kezébe, és megerősítette gazdája meghívását. A teherhordó nem értette, hogy miért adnak neki pénzt, de a szolga hallani sem akart róla, hogy visszaadja. Közben már hallani lehetett a vacsora zajait, az edénycsörgést, a poharakhoz ütődő kancsók csilingelését és az étkezéstől felhevült társalgást. A beszéd érthetetlen mormogássá olvadt össze, ám egyszer csak egy magas fejhang jól érthetően azt kiáltotta, hogy manapság mennyire udvariatlanok az emberek, ezen a többiek jót nevettek.

A teherhordó Szindbád lelkében különös érzések kavaroztak. „Melyikünk az igazi Szindbád?” – mormogta, amikor a tömegszálláson elhelyezkedett a vackán. Másnap első dolga volt visszasietni hasonmása, a tengerjáró Szindbád házába.

– Mi járatban vagy ily korai órán? – fogadta örömmel elegyes meglepetéssel a nagy utazó.

A teherhordó köpenye hasítékából előhúzott egy bőrszékenyt és a lába elé hajította.

– Itt van az a háromszáz mithkál arany, amit nekem ajándékoztál – kiáltotta.

– De testvérem, mire véljem a dolgot?

– Nekem nem kell hulláktól rablott pénz.

– Ugyan, mindig Alláh vezetett utamon és élesítette meg az elmém – magasztaltassék a neve!

– Csakis Alláh ajándékozhatja meg az embert az élettel és veheti el tőle azt.

– Ugyan, azokat, akiket a barlangban agyonütöttem, úgyis meghaltak volna. Csak a szenvedéseiket rövidítettem meg.

– Csupán a saját nyomorult irhádát igyekeztél menteni, ráadásul ki is fosztottad őket. Közönséges rablógyilkos vagy.

– Hitük szerint ők már halottak voltak.

– De még dobogott a szívük! Hit dolgában és az életében csakis Alláhnál van a döntés!

Ez persze csak álom volt. Amikor a teherhordó Szindbád felriadt, az álombeli szavak még sokáig csengtek a fülében. Azután úgy érezte, mintha valamitől bedugult volna a füle – talán mert vízbe nyomták a fejét vagy leereszkedett egy nagyon mély barlangba – és a körülötte lévő zajok csak tompán jutottak el hozzá. Felkelt, támolygó lépésekkel a kúthoz sietett, és belemártotta a fejét a hajnali enyhülettől még hűvös vízbe.

A kábaság lassan elmúlt. A közelgő hajnal ígérete diadalmasan pompázó valósággá vált, amely sáfrányszínűre festette az egymásnak támaszkodó házak falait és a sivatag homokját, amely a tenger végtelenségével ölelte körül a várost. A teherhordó Szindbád a háromszáz mithkál szétosztotta azok között, akik még nála is szegényebbek voltak, és hordta tovább napestig a nehezebbnél nehezebb csomagokat. A pénzt mit sem bánta, de a remélt testvériség aranyszálának

elszakadása sokáig kínozta. A mesék házába soha nem ment el többé.

Juhász Gyula: Csokonai szobránál

A csillagtalan magyar téli éjben
Megálltam szobrod előtt ősi, szent
Elődöm és a csöndben és setétben
Érced szava nekem vigaszt izent.
Íme, te állasz rendületlen épen
A halandók és mulandók felett,
Maradandóság komoly köntösében
Túléled a földi ítéletet.

Megcsonkul ország és te oly egészen
Dalolsz a múltból a jövőbe még
S szavad ekhózza bízó büszkeséggel
Az ébredő s elhunyo nemzedék.
És minden Lilla megszépül dalodban,
Minden borocska tüzesebb leszen,
Ha rád gondol utódod s összedobban
Minden magyar szív édes verseden.

A csillagtalan magyar téli éjben
Eljöttem én is, ballagó diák
S újult erővel és újult reménnyel
Zengettek bennem ős melódiák.
Míg álltál boldog magasan fölöttem
S deres subában ködlött a jelen,
Belémeredtél az örök jövőbe:
Csokonai, magyarság, Debrecen!

Csokonai Vitéz Mihály: Új esztendei gondolatok

Óh idő, futós idő!
Esztendeink sasszárnyadon repülnek;
Vissza hozzánk egy se jó,
Mind a setét kaosz ölébe dülnek.

Óh idő, te egy egész!
Nincsen neked sem kezdeted, se véged;
És csupán a véges ész
Szabdalt fel apró részeidre téged.

Téged szült-é a világ?
Vagy a világot is te szülted éppen?
Mert ha csak nincs napvilág,
Nem mérhetünk időt mi semmiképpen.

Hátha tőled, óh idő!
Te aki mindenünket öszverontod,
A nap is holtszénre fő?
És láncodat magad zavarba bontod?

Mert, ihol lám, mindenek,
Bár bírtanak szépséggel és erővel,
Változást szenvedtenek,
Vagy semmiségbe mentek ők idővel.

Lám az ég forgása is
Idővel újabb változásba lépzen,
Lám a csillagokba is
Ki most derül, ki béborúl egészen.

Hát de mennyit szenvedett
Már ekkorig földünknek állapotja,
Hogyha a feldűlyedett
Tenger, vagy Etna lángja szántogatja?

Sok faluk határain
Ma delfinek cicáznak a vizekben,
S a csigáknak házain
Most zergenyáj ugrándoz az hegyekben.

Sok merőföld már sziget,
Sok völgyek a nagy bércekig dagadtak,

És ahol hegy volt s liget,
Fenéktelen sós tengerek fakadtak.

Így teszel te, óh idő!
A nemzetek forgó enyészetével:
Most az egyik nagyra nő,
S a másik elmúlik saját nevével.

A vitézlő pártusok
Régolta szolgaság alá kerültek:
S a bozontos gallusok
Ma már a hérósok sorába ültek.

Már ma ökrök szántanak,
Hol Trója, a világ csudája állott:
És ahol szántottanak,
Most London, a világ csudája áll ott.

Óh, ha a nagy nemzetek
Sorsán hatalmad így előmutattad:
Hát mi, gyarló szerzetek,
Mit várhatunk – mit várhatunk miattad?

Gyermek-, ifjú-, vén-korunk,
A bú, öröm s a jó, gonosz szerencse,
Ép, beteg voltunk, s torunk –
Kezedbe van, hogy jöttödöt jelentse.

Futsz te, nem vársz senkit is,
Gyakorta sok hosszú reményt ledúlál.
Ím, te, míg ezt mondtam is,
Öt-hat parányi perceken kimúlál.

Nem lehet jelenvaló,
Csak múlt a jövődő pont lehet tebenned;
És miként a puszta szó
Repten-repül, úgy kell veszőbe menned.

Így repült el tőlem is
Sok kedves esztendőm sebes-haladva;
S meglehet, hogy nékem is
A véghatár ma is ki lészen adva.

Úgyse volnék már gyerek;
Négyszer hat esztendőöt eléldégéltem,

S eszerént az emberek
Szűk életének harmadáig éltem.

Vajha már – ha több nem is –
Mindegyik esztendőre jutna benne
Egy – csak egy órácska is,
Amelly az érdem oszlopára menne.

Kész vagyok meghalni – kész,
Csak ezt tegyék síromnak a kövére:
ÚTAS! ITT FEKSZIK VITÉZ.
EGY NAP XXIV ÓRA: ENNYIT ÉRE.

Ámde hogyha olly nemes
Szép tettek életembe nem tetéznék,
Hogy halála érdemes
Légyen dicsőítésre még Vitéznek:

Semmi! csak te, óh Lilim!
Te, akiért az életet szerettem,
Csak te légy, Lillám, enyím:
Mindég fogom becsülni, hogy születtem.

És mivelhogy a napok
Elseprik a legédesebb időket:
Míg az ifjú hónapok
Virítanak, el ne is vesszessük őket.

Elfut a nyájas tavasz,
A bársonyos hajnalra gyászköd árad,
A kinyílt jácint elasz,
A rózsaszál egy délbe is kiszárad:

Így az ifjúság maga
Majd elrepül vidor tekintetéről,
És az Ámor csillaga
Eltűnik ám kacsingató szemedről.

Akkor, ah! rózsáid is
Nem fognak úgy kis ajkadon nevetni,
Akkor érző szíved is,
Ah, nem tud úgy örülni és szeretni.

Én is akkor csak hideg
Vérrel barátkozom, hideg Lilimmal,

Úgy napolván, mint rideg
Vén pelikán, ifjú daljaimmal.

Míg tehát az lenne még,
A szép időt, óh Lilla! meg ne vessük.
Míg az élet lángja ég,
Egymást viszontöröm között szeressük.

És ha semmi érdemem
Nem fog fejemre zöld babért tetetni,
Semmi sem! mind semmi sem!
Csak hogy te, Lilla! meg ne szűnj szeretni.

Híremet s nagy voltomat
Ne trombitálják messzi tartományok,
Más ne tudja síromat:
Te hints virágot arra s a leányok.

Krúdy Gyula: Montmorency lába

Már többször írtam egy bizonyos öregúrról, aki olyanformán szerepelt életemben, mint a nagyapók szoktak szerepelni: nőket kergetett, szerelmi kalandokat álmodott és egy színes harisnyakötőért bármikor kész volt pisztolycső elé állani. Lehet, könnyen lehetséges, hogy ez a bizonyos nagyapa fehér nadrágban és hetyke kis szalmakalappal fején most is itt járogat valahol közöttünk, hiszen amint a nők nagyon keveset változnak emberöltőkön át, oly keveset változnak a férfiak. A Luther Márton korabeli suszterben bizonyosan más gondolatok szunnyadtak, mint a mai csizmadiában. De egy század előtt élt emberek nem sokban különböztek a maiaktól. Így történik az, hogy bárki lehet önmagának a nagyapja.

Roncsy (de Ronch) – mert ezen a néven is élt nagyapám – egy napon „felsőbb helyről” parancsot kapott, hogy Montmorency kisasszonyt a sétatéren előbb szemmel, később lábbal kísérgesse, majd kalapját hódolatteljesen megemelte és néhány ügyes szót ejtett az akkoriban divatban levő szeptemberi időjárásról. Majd ezt a műveletet a következő napokon is megismételte.

Ne higgyünk ám mindenben de Ronch-nak. A „felsőbb helyet” nem a térparancsnokságon kell keresni, hanem ott valahol a kiváló öregúr mellénye alatt. Onnan parancsolgatott a láthatatlan hatalom, hogy Roncsy nyugalmazott kapitány hová és merre menjen életében. Mint katonaviselt férfiú megszokta parancsszóra cselekedni. Sohasem állott meg egy csipkefüggönyös ablak alatt, ha

erre rendeletet nem kapott.

És Montmorency kisasszonyt is valahogyan másképpen nevezték a valóságban. Csak annyi bizonyos, hogy francia nevelőnő volt, kicsiny, formás és napsugárszemű. Barna haja bodros volt, mert ügyesen kezelte a sütővasat. A lába? – Hisz éppen ebben a pontban történt a rendelkezés Roncsy úrral, holott már réges-régen nyugdóját élvezte.

Montmorency kisasszonynak a legszebb lába volt az egész városban. Természetesen nyerges láb volt, mint akár a Márkus Emíliaé vagy de Livry asszonyé, akiért nagyapám Milánóban törpárbajt vívott. És mégis mindkettőjük lábát felülmúlta szépségben, finomságban és nemességben a Montmorency lába. Kis patak csengve lejtett, bujkáló tündérek hajlítgatták a rét fűvét és aranynapsugárban hintázott a hársfa lombja: amint egyet lépett mlle Montmorency. Természetesen félcipő illett e lábra, rajta selyem szalagcsokor és a fekete vagy fehér harisnya, ha nem is volt tiszta selyemből, elég finom volt ahhoz, hogy nagyatyámat megigézzze. Ezen a tájon még kék, fehérpettyes színű szoknyafodrok is jelentkeztek a megfigyelő előtt, amely szoknyafodrok friss, réti illatokat, virágzó orgonabokrokat juttattak eszedbe, kedves olvasóm, ha költőnek születnél. A kék szoknyácska alatt egy fehérfodró volt, amelyet azonban maga nagyatyám is csak egyetlenegyszer látott életében, midőn Montmorency keskeny pallón ment át a kis folyón, és a szél alattomosan megleste a bokrok mögött. Ám elég volt ez a pillanat, hogy de Ronch memoárjában felérhetetlen, isteni látványnak írja le az alsószoknya fodrait. „Mint kövér kis angyalok kezecskéi, sorakoztak a csodálatos fodrok” – írta Roncsy.

A késői unoka azonban csupán annyit hisz el ebből az egész történetből, hogy a francia kisasszonynak igenis volt egy fehér alsószoknyája, amelyet bizonyára csak akkor mutogatott, ha az frissen vasalt volt.

Hány esztendeig járt Roncsy kapitány a lábak után! Úgy vagy kétszáz esztendő múlt el? Ez szorosan nem is tartozna a történethez. Megint szeptember volt és a sétatéren a hársfák olyanformán szundikálnak, mint a mesebeli anyókák. De Roncsy azonban még mindig nyári divat szerint öltözött, fehér nadrágot és kék, fehérpettyes nyakkendőt viselt, laktopánja recsegett és szalmakalapján ugyancsak kék szalagot viselt – azon bizonyos Montmorencynak színét.

Ekkor így szólott Montmorency:

– Kapitány úr, mondok önnek valamit. Én még nem is láttam önnek az arcát, mert fejét állandóan földre szegzi.

– Nem érdemes az én arcomat látnia – felelt de Ronch, és talán még szenvedélyesebben meresztette szemét Montmorency lábára.

Gyöngé szél szaladt át a promenádon, és azok a bizonyos szalagcsokrok, fodrok és fehér habok hullámozottak, hogy az embernek kedve lett volna belevetni magát e vízparti látványba. A karcsú bokán megfeszült a fehér harisnya, és de Ronch nagyot sóhajtott.

– Kár, hogy pensionált tiszt vagyok! – mondta.

– De tiszt úr – kiáltott fel élénken Montmorency –, ez talán nem is volna a legnagyobb baj.

– Hát? – kérdezte reménykedve a kapitány.

– Mutassa már egyszer az arcát, mert hangját már régóta ismerem.

Roncsy levette kalapját és búsan Montmorencyre nézett.

Roncsy ezt látta: fonnyadt, koravén arcát az aggszűznek, amelyen a hiábavaló várakozás, reménynek maradt remények és soha valósággá nem lett álmok száz és száz apró jelecskét hagytak. Mintha az élet elképzelt regényei apró kanárikörmökkel ez arcra íratlak volna; mintha még másoknak is, sok ezer meg ezer francia leánynak a szenvedéseit a Montmorency arca viselné.

De Ronch hümmögött, idegesen hunyorgatott szemével, mintha a céltábla mellett repült volna a golyója, és gyorsan lehorgasztotta a fejét. Kereste a kicsi kis cipőcskéket, a csodálatos fodrokat és remek bokákat. Mily nagy volt azonban csodálkozása, mikor mindezt már nem találta meg többé a régi helyen, volt ott ugyan valami láb, de nem a régi, gyönyörűséges láb.

A férfiú megdörzsölte a szemét.

– Gonosz varázslat! – kiáltotta és elballagott.

Másnap üres volt a kis sétatér – kis patak nem lejtett csengve, mert még maga Montmorency sem óhajtotta többé a vén kapitány arcát látni.

Karinthy Frigyes: Szilveszter

Alkalom.

52. vasárnap

Az ember alkalmakat keres, hogy kiélje, kicselekedje, kiörülje és kiszenvedje a belészorult mindenféle indulatot – ennyi az egész. Évforduló, újév, Szilveszter, születésnap, vasárnap, emlékünnepe, halotti tor: csupa titulus bibendi és titulus vivendi. Ezek a csomópontok az egyformán szaladó időben, mindnyájan igen jól tudjuk, nem jelentenek valóságos határokat, illetve nem különböznek a többi naptól és pillanattól. Az idő nem áll meg attól, ha megállítjuk az órát – a mennybolt óriási, látványos cifferblattján azért csak tovább szalad Nap és Hold, Nagymutató és Kismutató, senki őket megállani nem látta. De hát menjünk bele, hogy újév van, hogy ez egy kiemelkedő, magasabb pont, ahonnan messzebb lehet látni múltba és jövőbe – hiszen mindig erről van szó: emlékezni és jósolni. Menjünk bele, használjuk fel az alkalmat – emlékezzünk százmilliomodszor a változhatatlan tegnapi, és jósoljunk meg százmilliomodszor azt a holnapot, amit nincs erőnk és kedvünk megcsinálni – lévén jósolni sokkal kényelmesebb és egyszerűbb, mint cselekedni. Rendes ember, finom ember, úriember nem avatkozik bele a Gondviselés dolgába – ő tanult tudományt és mindenféle okosságot, és ha ő látja, hogy a torony teteje ingadozik, akkor ő, a nehézkedési erő törvényét ismervén, szépen megjósolja, hogy a torony le fog szakadni, esetleg annak a másik, nem eléggé rendes és okos embernek a fejére, aki abban a pillanatban éppen arra sétál.

Van szerencsém tehát az ezerkilencszázhuszonnyolcas esztendőre megjósolni, hogy minden nagyon szép és kívánatos lesz: a bárány nem fogja megenni a farkast, ha illedelmesen viselkedik.

De a költőt hagyjuk békén, szegényt, e szent ünnepen.

A költőnek nincs ünnepe, mivelhogy neki nincsen héthétköznapja. Mivelhogy neki egyetlen ünnepe van csak, de ez születésétől halála pillanatáig tart – úgy hívják ezt az ünnepet: *jelen pillanata*. Egyetlen alkalom az ő számára – ezenkívül nincs alkalom több a világon. De micsoda alkalom, Úristen! ha csak egy pillanatig éreztetek volna, soha nem volna kedvetek, szükségetek többé vasárnapot, évfordulót ünnepelni! Pillanat, *most*, örök évforduló, évezredforduló, ami soha többé vissza nem tér – minő csodás alkalom, szívdobogtató kaland a nagy úton, ismeretlen tájak felé! Itt állani a múlt partján, a hegy peremén, szakadék szélén – állni a parton, egy lépés még –, aztán az ismeretlen óceán, levegő, tenger. Ezt érezhette Kolumbusz Kristóf, állván az Atlanti-tenger partján, szemét a láthatár felé meresztve, melyről nem tudhatta még, idegen világ fölé borul-e, vagy közvetlenül a csillagos egekbe bomlik?

Mögötte elhagyott vidékek. Jól emlékezik. „Járt a gyermekvágy forrásvidékén – a csalódás hideg patakján keresztülágazolt, sötét alagútján a kétségbeesésnek sajgó, zakatoló vonatok vitték.” De mindez mögötte van, meg nem változtatható. A mozgókép megállt, s egyik lábukkal a levegőben, szóra nyílt szájjal, felemelt kézzel állva meredtek a figurák. Egy kéz, ami felé nyúlt, egy szó, amit elkapott, a ház tetejéről zuhanó kő, ami elől félreugrott. Mindez megállt, megmerevedett a levegőben.

De ami előtte áll – azt még el nem határozta senki és semmi. Abba még *beleszólhat*, ott még dolga van, ott nem parancsol se bölcs belátás, se okos tudomány – ott még senki se járt, síneket senki se rakott le, vonalakat senki se húzott, házat senki se épített, ott nincs enyém és tied, ott nincsenek akták és bizonyítványok, bélyegek és pecsétek, ott sorsa nincs bent lajstromokban, mert az az ország még senkié, azt még el nem foglalta senki, azt még nem osztották fel egymás között a hatalmasok. Mert ennek az országnak utaira táblákat és kerítéseket nem raktak, utait senki sem ismeri – ott az utak talán – felhőbe szaladnak, talán a föld alatt mennek – ott talán fehér, ami itt fekete, ott talán fent van, ami itt lent, ott talán nem a földre esik az eleresztett kő. Senki se merje mondani, hogy ott is a földre esik, mert ebben az országban még nem látott követ senki, és nem látott fehérét és feketét, mert ez az ország az ismeretlen jövődő.

Ebben az országban még vannak esélyei. Ami ott van, ahhoz hozzányúlhat, megváltoztathatja, helyéről eltolhatja. Intésére ott visszafordulhat, ami elindult, s megindulhat, ami helyben áll. Mert ott lefejtí csuklójáról, és szeméről letépi a köteléket hallgatag útitársunk, a százszor megláncolt, százszor megcsúfolt képzelet.

Valaki hazugnak és képmutatónak nevezett, mert bizonyos észrevételemet bizonyos dologról nem akkor mondtam el, amikor történt – máskorra halasztottam, időszerűtlennek éreztem elmondani, és a helyzet sem volt alkalmas. Eltűnődtem ezen a dolgon – valóban hazug volnék? Igaz, hogy nem elégedtem meg a puszta hallgatással: néhány ártatlan, de mégis csak valótlan állítással próbáltam elütni a dolgot, időt nyerni.

De a lelkem mélyén megvolt a szándék, hogy mihelyt hely és idő alkalmas lesz, mihelyt *számíthatok rá, hogy az elmondott észrevételt úgy és annak érti, aki hallja, ahogy és aminek gondoltam*: haladéktalanul elmondom.

Nem hiszem, hogy messzebb lehet menni az őszinteségben. Az őszinteségnek feltételei vannak, nemcsak annak a személyében, aki vall, hanem annak a személyében is, akinek vallunk. Az igazi igazság szempontjából nemesebb, szebb dolog ártatlanul hazudni, mint abban a biztos

tudatban lenni őszintének, hogy abból, amit mondtam, éppen a valóság fordítottját fogja felfogni a tótágast álló hibás lelkiállapotban leledző gyóntató.

Férfihiba: összetéveszteni az őszinteséget az igazsággal.

Női bűn: összetéveszteni az őszinteséget az exhibicionizmussal.

A férfinak, aki hazugnak nevezett, vervén a mellét, hogy ő bizony kimondja áperthe, amit gondol, az elbizakodottságán mosolyogtam – ugyan, honnan veszi a bátorságot feltenni, hogy igazat gondolt?

A nőnek, aki képmutatással vádolt, egyszerűen azt feleltem: asszonyom, meztelenül kiszaladni az utcára nem okvetlenül nemes őszinteség, leszakítása konvenciók hazug láncainak – lehet az egészen konvencionális szemérmertlenség is. Ami a képmutatást illeti, engedje meg, ahhoz mégiscsak különlegesebb alkalmat várok a mostaninál, hogy egyebemet is mutassam, mint a képeimet.

Találkoztam a röntgenszemű emberrel, a vesékbe nézővel, aki előtt nincs titok. A mélybe látóval, aki a felület mögé fúrja pillantását, és szemedbe mondja, amit magad se tudtál, vagy letagadtál magadnak, mások elől mindenestre rejtegettél. Hogy a lapockacsontod elferdült, hogy a medencecsontod nem valami sikkes, hogy szélesen és utálatosan vigyorog két állkapcsod, és szemüreged hátsó nyílásán át meglátni a mögötte kujtorgó kísértetet.

Eleinte nagyon imponált, hideg borsódzott végig hátamon, ahogy a Láthatatlan látható lett kék fényben villódzó lemezén mélységes szemének – fokozta a hatást az elsötétített szoba, titokzatosan villogó műszerek.

Ez régen volt. Ma már nem vagyok oda annyira, ha a csontvázamat látom- megszoktam, hogy a nagy kaszás nem kívülről fenyeget, hanem ott lakik, kényelmesen, bennem, türelmesen várakozva estig, amikor majd szépen magamtól levetkőzőm – lehúzó egybeszabott bőrbekecsemet, üstököm szőrmealapját, bőrbekecsem zsíros bélését, izmaim ingét, idegeim finom óraláncát, hogy aztán ő is lefekhessék. A röntgenszemű ember se babonáz meg többé – rájöttem némi fogyatékoságára, ami nem kisebb, talán nagyobb, mint az enyém. Lehet, hogy az én szemem tökéletlen, amiért: nem látok a mélybe – de neki – csodálkozva jöttem rá idővel – szembaja van, ami talán nagyobb hiba a tökéletlenségnél. Hiába néztem rá legkedvesebb mosolyommal, ő csak csontok vigyorgását látta – belelátott a vesémbe, de nem vette észre a téli kabátomat. A láthatatlan láthatóvá lett számára, de eltűnt a látható – megtanult olvasni sötétben, de a napvilág elveszett látóköréből.

A Lét titkai. . .

Egyelőre az élet van, a létnek ez a kis része éppen elég látni- és felfognivaló, egy életre: nyilván oly célból, hogy lássam és felfogjam. Ha *számomra* is van még, előtte és utána, valamiféle lét – ott ráérek, megfelelő eszközök birtokában, felfogni és megérteni, ami előtte és utána és körülötte van.

A kormánypálca pedig mindig annál legyen, aki ha üt is vele, legalább oda üt, ahova néz.

Húrok

Schiff András hatvan éves

Schiff András hatvan éves, és nem jön haza Magyarországra. A jubileumát is Londonban ünnepelte. A zongoraművészt születésnapján a nemzetközi zenei élet egyik legrangosabb elismerésével, a 200 éve alapított londoni Királyi Filharmóniai Társaság Aranymedáljával tüntették ki a Wigmore Hallban.

2013. december 23-án és 24-én a BBC Világszolgálata bemutatta a Londonban élő Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas zongoraművésszel készült interjút. Ebben Schiff András annak a véleményének adott hangot, hogy Magyarországon „enyhén szólva nem mennek jól a dolgok”. A művészt nem csak a jelenlegi kormány munkálkodása aggasztja, hanem az is, hogy Magyarországon „nagyon kicsi a civil kurázsizs, az emberek félnek attól, hogy felemeljék szavukat”.

Schiff András elrettentő példaként hozta szóba Horthy Miklós budapesti szobrának felavatását. Schiff András szerint Horthy nem államférfi volt, hanem zsidóellenes törvényekért felelős háborús bűnös, aki végignézte félmillió zsidó deportálását a náci haláltáborokba.

A riporter, Tim Franks ama kérdésére, hogy miért Londonban és nem Magyarországon tartotta a hatvanadik születésnapja alkalmából rendezett koncertjét, Schiff András azt válaszolta, hogy még magánszemélyként sem teszi be a lábát Magyarországra. A riporternek arra az érvére, hogy a kormány és a szélsőjobb magyarországi ellenzőinek támogatást nyújthatna egy hozzá hasonló súlyú személyiség megjelenése és kritikája, Schiff András azzal reagált, hogy mindkét kezének levágásával fenyegették meg, amennyiben visszatér Magyarországra.

„Nem akarok fizikai, sem mentális támadásokat megkockáztatni – mondta – noha azok, akik megfenyegettek, csupán névtelen emberek az interneten.” De nincs szörnyűbb a névtelen – és oktalan – gyűlöletnél, és ő nem született hősnek, hogy szembenézzen ezzel, és pusztán jelenlétével sem kívánja gerjeszteni azt. Mindazonáltal nagyon aggódik az itthon maradottakért, és Magyarorszáért, ahol olyan mondatok, vélemények hangozhatnak el minden következmény nélkül, amilyenekért a demokráciában kormányoknak kellene megbukniuk...

Schiff András, mint az Aranymedál legújabb tulajdonosa olyan kiemelkedő muzikusok sorához csatlakozik, mint Simon Rattle, Janet Baker, Daniel Barenboim, Micuko Ucsida, Thomas Quasthoff, Bernard Haitink, Nikolaus Harnoncourt, Alfred Brendel, Plácido Domingo, Pierre Boulez, Claudio Abbado – és a december 1-én kitüntetett Kurtág György

Az Aranymedált 1870-ben alapították Ludwig van Beethoven születésének 100. évfordulóján, hogy emléket állítsanak a társaság és a német zeneszerző közötti szoros kapcsolatnak. A Királyi Filharmóniai Társaság rendelte meg Beethoventől a *IX. szimfóniát*.

Schiff András november 26-tól öt hangversenyen a számára egyik legfontosabb zeneszerző,

Johann Sebastian Bach *Goldberg-variációit* szólaltatta meg, majd december 20-án eredeti kéziratból Beethoven *Diabelli-variációit* játszotta, végül 21-én nagy koncerttel zárta a Bach- és Beethoven-sorozatot a londoni Wigmore Hallban.

A zongoraművész a születésnap koncertéről szólva azt hangsúlyozta a BBC-nek, hogy az élőzene élményét a legjobb felvétel sem pótolja. „Együtt töltünk két-három órát, és úgy érezzük, a világ jobba vált” – mondta, majd hozzá tette, hogy a zenéhez való viszonya a pályafutása során nem változott, de életszemlélete és az időhöz való viszonya bizony filozofikusabbá vált.

Ballai László: Magnificat

„Magnificat anima mea Dominum”, azaz „magasztalja lelkem az urat”. E szavakkal kezdődik a katolikus hagyomány szerint Szűz Mária hálaéneke, amely akkor csendült fel ajkán, amikor Erzsébet tudtára adta az örömteli hírt, hogy várandós. De senki a világon nem magasztalta csodálatosabb zenével az Urat, mint Johann Sebastian Bach a *Magnificat* című miséjével. És aligha lehetne méltóbb zenével várni advent utolsó vasárnapján a karácsonyt, mint e remekművel, amely a hallgató minden idegszálát, véráramát felpezsdíti, és lelkét tiszta sugárözönnel árasztja el. Feltéve, ha megfelelő az előadás.

A *Magnificat* ugyanis a zeneirodalom egyik legnehezebb kórusműve. A gyors ritmusú nyitótételben az énekkar szólamait nem egyszerűen kíséri a zenekar, de versenyez velük, mintha azok is zenekari hangszerszólamok lennének, a fúga fut, és nem várja be a lemaradókat. Márpedig a gyors fúgát egy vonós hangszeren viszonylag könnyű lejátszani, ám ugyanúgy elénekelni emberfeletti teljesítmény. Egyszóval a *Magnificat* azon kivételes zeneművek közé tartozik, amelyeknek nem egyszerűen a betanításához, de a koncerten való elvezényléséhez is a legnagyobb karmesteri bravúr szükséges.

Az elmúlt hazai szezonban a *Magnificattal* nem csak – a Bach előadói hagyományról a saját invenciói szemszögéből egyébként igen megvetően nyilatkozó – Vajda Gergely vérezett el, de a zeneművek tudományos vizsgálatában oly alapos munkájáról ismert Vashegyi György is. Az első tétel mindkettejük pálcája alatt gyalázatosan szétesett – Vajdánál az utolsó is. Nincs hát karmester már a Kárpát-medencében, aki el tudná vezényelni a *Magnificat*ot?

Advent utolsó vasárnapján az Eurorádió és a Bartók rádió körkapcsolásos műsorral körbevezeti az öreg kontinensen a zeneszerető hallgatókat, megörvendeztetve őket a különböző nemzetek karácsonyi hangulataival. 2013. december 22-én Horvátország a Vatroslav Lisinski hangversenyteremből jelentkezett. A Horvát Rádió és Televízió Ének- és Zenekarának hangversenyén Bach *Magnificat*ját Tonči Bilić vezényelte. Amikor bekonferálták a művet, felhagytam a karácsony előtti készülődéssel, és lecövekeltem egy fotelbe. „Hátha most meghallgathatom a *Magnificat*ot a maga teljességében, és nem csupán a mű szétesett

dallamtöredékeit” – fohászkodtam. És Tonči Bilić meghallhatta a fohászomat, mert mintaszerűen, azaz fület gyönyörködtetően vezényelte a halhatatlan misét. A kórus és a zenekar tökéletesen a bachi ars szellemében járt együtt az előadás elejétől a végéig, és soha, még csak egyetlen tizenhatod ütemnyire sem maradt el egymástól. Ha a horvát karmester netán Bach-kurzust tartana, arra mindenki előtt a bachi előadási hagyományról és a barokk zenéről oly nagy ívű véleményeket formáló karnagyainknak, Vajdának és Vashegyinek kellene jelentkeznie.

Ballai László: „Erről szól”

A jeles operaénekesnő pályatársa költői estjéről beszél: „az ilyen nagy énekes élete arról szól, hogy mindenben kiváló, ezért iszonyú jó verseket is tud írni.”

A festőnő így ismerteti azokat a műalkotásait, amelyekbe a néző is belefesthet: „arról szólnak, hogy bárki belejöhet a dolgomba”.

„A politika nem erről szól” – nyilatkozik a filozófiatörténész.

„Végül is erről szól a pszichológia” – mondja a pszichológusnő.

„1956 számunkra erről szól: szabadságról, igazságról, függetlenségről” – fogalmaz ünnepi beszédében a jogász végzettségű politikus.

„Erről szól a foci” – írja a sportújságíró.

„Nem erről szól a magyar-román meccs – írja a másik.

És így tovább. Számtalan példát lehetne még felhozni a sajtóból arra, hogy mint rombolják a magyar nyelvet azok a – sok esetben magukat „nemzeti érzelműnek” valló – értelmiségiek, akiknek közszereplői mivoltuknál fogva is a helyes beszédre való nevelés lenne a feladata. „Az erről szól” persze csak egy kiragadott példa a sok helytelen köznyelvi fordulatból, amellyel gyakoriságában versenyeznek az alábbi förmedvények is:

„Ne tudd meg.”

„Nem mondom.”

„Nagyon durva.”

„Iszonyú jó.”

„Ez csak egy dolog.”

Természetesen a nyelv állandóan formálódik, egyszersmind deformálódik, de mint életképes organizmusnak egy idő után ki kellene vetnie magából az egészséges részeit már-már fojtogató parazitáit. Csakhogy Magyarországon éppen a kommunikációs „véleményvezérek” beszéde romlott le a végtelenségig, a hozzájuk igazodó többség nyilván követendőnek, talán még

szellemesnek is véli szavaikat.

Mégis honnan erednek ezek a nyelvi bacilusok, amelyeknek félművelt értelmiségünk fent idézett tagjai nem létrehozói, csupán terjesztői. A legváltozatosabb forrásokból. A tolvaj- és börtönszlangból, mint például a „köcsög” szó, amely nem a csuprot, hanem az alantas személyt jelenti. A cigány nyelvjárársból, mint a „csaj” és a „csávó”, amelyek szinte teljesen átvették szépséges leány és legény szavaink szerepét. A katonaságból, mint a rászól értelmében használatos „beszól”. Jó, de ezek a rétegnyelvi kifejezések hogyan szoríthatják ki a közbeszédből egyik pillanatról a másikra évszázadok óta ápolt közkincseinket?

Az ünnepek előtt a televízióban erősen hirdetni kezdték Demjén Ferenc – ki tudja hányadik – jubileumi koncertjét. A reklámhoz legismertebb dalát is idézték:

„Hogyan tudnék élni nélküled? Hisz rólad szól az élet.”

Amikor Demjén Ferenc bármelyik dala felcsendül a rádióban, kikapcsolom a készüléket. Bizonyára mások is hasonlóképpen cselekszenek, ámde mérhetetlenül többen vannak azok, akik önfeledten végigélvezik e műzenét. Demjén feltűnésétől fogva rendkívül népszerű volt. A nyolcvanas évek elején a hatalom március 15-én az ő koncertjével csábította át sikerrel a Petőfi térről a Gellért-hegyi hivatalos megemlékezésre a fiatalokat. Mármost az énekes édeskés dalaitól elbódult közönség hogyan figyelne fel egy olyan nyilvánvaló stilisztikai hibára, hogy „rólad szól az élet”. Éppen ellenkezőleg, a sláger újra- meg újrarahallgatásakor észrevétlenül a fülekbe csepeg a hitvány szöveg, mint új nyelvi alternatíva.

Egy rossz sláger többet árt a magyar nyelvnek, mint száz pártbrosúra. És hány, de hány rossz slágerrel árasztották el Magyarországot az utóbbi ötven esztendőben, amely alatt teljesen kipusztult a népi éneklés hagyománya!

Jó diplomatóma lehet egy nyelvész doktorandusznak az összes közzájon forgó nyelvi ferdület etimológiai feltérképezése. Ám annak a kérdésnek a kibontásával és megválaszolásával, hogy az elit nyelvi kifejezésmódja miért válik egyre lomposabbá és igénytelenebbé, valamint e jelenség milyen társadalmi következményekkel jár, egy jeles irodalmárokból, nyelvészekből, individuál- és szociálpszichológusokból, szociológusokból és filozófusokból álló kutatócsoport vaskos köteteket (azaz egy 8 gigabájtnyi pendrive-ot) tölthetne meg annak dokumentálására, hogy a magyar nyelv a magyarok túlnyomó többsége számára egyszerűen nem képvisel értéket.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Fillér u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2014 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!